

ФОНДАЦИЯ
ИНИЦИАТИВА
ЗА ФИНАНСОВА
ГРАМОТНОСТ

www.financialliteracy.eu

Бяла книга на финансовата грамотност в България

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от фондация „Инициатива за финансова грамотност“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България.

УВОДНИ ДУМИ

Анализът „Бяла книга на финансовата грамотност в България“ картографира полето на финансовата грамотност в страната. Той изследва най-добрите международни и европейски практики, но акцентът е поставен върху направеното в България – описани са и са систематизирани съществуващите в страната ресурси в областта на финансовата грамотност и техните „доставчици“. На тази база се основават аналитичните заключения и препоръките за бъдещи интервенции и евентуални политики. Подобно „картографиране“ не е правено към момента и е от полза както за организации, развиващи и планиращи да развиват дейности в областта, така и при формиране на политики.

Данните и анализът обхващат период до февруари 2016 г.

Анализът е разработен в рамките на проект „БГ Карта на финансовата грамотност“, реализиран от фондация „Инициатива за финансова грамотност“ и финансиран по Програмата за подкрепа на НПО на Финансовия механизъм на ЕИП.

Анализът е изготвен от екип в състав:

Росица Вартоник,

фондация „Инициатива за финансова грамотност“

Любомир Христов,

Институт на дипломираните финансови консултанти

Теодора Панайотова,

фондация „Инициатива за финансова грамотност“

С любезното съдействие на:

Министерство на финансите (МФ)

Комисия за финансов надзор (КФН)

Национална агенция за приходите (НАП)

Национален осигурителен институт (НОИ)

Фонд за гарантиране на влоговете в банки (ФГВБ)

Комисия за защита на потребителите (КЗП)

Българска фондова борса - София

Асоциация на банките в България (АББ)

Асоциация на дружествата за допълнително пенсионно осигуряване (БАДДПО)

Българска асоциация на лицензираните инвестиционни посредници (БАЛИП)

Българска асоциация на управляващите дружества (БАУД)

Асоциация на директорите за връзки с инвеститорите в България (АДВИБ)

Асоциация на индустриалния капитал в България (АИКБ)

Асоциация на колекторските агенции в България (АКАБ)

Асоциация на българските застрахователи (АБЗ)

Асоциация за отговорно небанково кредитиране (АОНК)

Институт на дипломираните финансови консултанти (ИДФК)

Фондация „Проф. Велислав Гаврийски“

Фондация „Джуниър Ачийвмънт България“

Фондация „Лале“
Асоциация „Активни потребители“
Международна студентска организация AIESEC
Институт за икономически изследвания при БАН
Стопански Факултет, СУ „Климент Охридски“
Висш университет по застраховане и финанси (ВУЗФ)
Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“
Варненски икономически университет
Обединена българска банка (ОББ)
ОББ Асет Мениджмънт
NN България
Провидент Файненшъл България
Банка ДСК
Прокредит Банк
Райфайзенбанк България
Пощенска Банка
MoitePari.bg
SmartMoney.bg
„Капитал“
LeadersPlay

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОДНИ ДУМИ.....	3
I. ВЪВЕДЕНИЕ	8
II. ФИНАНСОВА ГРАМОТНОСТ И ФИНАНСОВО ОБРАЗОВАНИЕ: ОПРЕДЕЛЕНИЯ.....	12
III. ГЛОБАЛНА КАРТА НА ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ .	13
1. Водещи институции и политики в областта на финансовата грамотност в глобален мащаб	13
1.1 Организация за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР)	13
1.2. Инициативи на Световната банка в областта на финансовата грамотност.....	19
1.3. Глобални инициативи: Пример „Седмица на парите“	25
2. Финансовата грамотност в Европейски контекст ..	26
3. Успешни практики в областта на финансовата грамотност: Примери от световната практика	32
3.1. Наличие на самостоятелен орган в областта на финансовата грамотност.....	32
3.2. Участие на частния сектор в националните стратегии за финансова грамотност	38
3.3. Финансово образование в училищата.....	40
3.4. Интернет страници областта на финансовата грамотност	42
IV. КАРТА НА ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ В БЪЛГАРИЯ.....	46
1. Финансовата грамотност на българите.....	46
2. Адресиране на проблема с ниското ниво на финансова грамотност в България. Съществуващи ресурси за финансово образование.	48

2.1. Какво се има предвид под „ресурс“ в областта на финансовата грамотност?	48
2.2. Какво <u>не се приема за</u> „ресурс“ в областта на финансовата грамотност в настоящото изследване?	49
2.3. Ресурси и доставчици: каква е ситуацията към края на февруари 2016 г.	50
2.4. Какво се крие за цифрите?	50
2.4.1. Интернет базирани ресурси	50
2.4.2. Присъствени обучения/образователни програми.....	53
2.4.3. Други ресурси	56
3. Заинтересовани страни и „доставчици“ на ресурси в областта на финансовата грамотност	57
3.1. Държавата.....	57
3.3. Образователни институции	60
3.4. Неправителствен сектор	61
3.5. Браншови асоциации в областта на финансовия сектор	61
3.6. Частни (нефинансови) компании, медии	62
3.7. Работодатели и работнически организации ...	62
V. БЕЛИТЕ ПОЛЕТА НА КАРТАТА НА ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ В БЪЛГАРИЯ	63
1. Основни „липси“	63
2. Информираност на потребителите: финансовата грамотност като ключ към разчитането на разкриваната информация за финансовите услуги и продукти	64
ПРИЛОЖЕНИЯ	68

I. ВЪВЕДЕНИЕ

A. Финансовата грамотност: условие за постигане на индивидуално благополучие и фактор, обуславящ устойчивото развитие на икономиката

Финансовата грамотност е сред ключовите житейски умения в съвременния свят, защото в голяма степен обуславя качеството на живот на индивида. В наши дни хората са изправени пред сериозни предизвикателства по отношение на финансовото си благосъстояние. От една страна непрестанно се увеличава степента на лична отговорност за вземане на съдбоносни финансови решения и то в нестабилна среда. Нарастващото многообразие и сложността на финансовите продукти и услуги поставят потребителите в особено затруднена ситуация по отношение на избора. Променящите се зависимости между държавата и гражданите, изразени основно в промени в социалните системи, изискват вземането на комплексни решения и избори, за които те следва да са адекватно подготвени.

Подходящата интервенция в посока повишаване на финансовите знания и умения на хората е крайно необходима, за да могат те по-адекватно да се справят в условията на ограничени финансови ресурси и икономическа несигурност и по-ефективно да защитават правата си. Затова инициативите в областта на финансовата грамотност следва да се приемат като инвестиция в човешки капитал, осигуряваща устойчиво икономическо и социално развитие.

Б. Финансовата грамотност: елемент на ефективната защита на потребителите на финансови услуги

Недостатъчната информираност на потребителите по финансови въпроси се счита за един от факторите, способствали за раз-

витието на финансовата криза. Загубата на доверието на инвеститорите и потребителите на финансови услуги във финансовите институции и във финансова система, като цяло, задълбочи ефекта от кризата и направи по-трудно възстановяването на икономиките и преодоляването на негативните последици от кризата.

Ефективната защита на потребителите на финансови услуги е важен фактор за възстановяване на тяхното доверие във финансовата система, като спомага за ефективно функциониране на финансовите пазари и способства за понижаване на рисковете по отношение на финансовата стабилност. Два са основните начини за осигуряване на ефективната защита на потребителите на финансови услуги: регулация и финансово обучение.

Именно затова интервенциите в посока подобряване нивото на финансовата грамотност са интегрална част от мащабните финансови реформи на глобално ниво, имащи за цел да предотвратят бъдещи кризи.

В. Националните стратегии за повишаване на финансовата грамотност като подход за повишаване ефективността и мащаба на интервенциите

В множество страни по света финансовата грамотност е въпрос на национална политика, прилагат се или се разработват национални стратегии за финансова грамотност. Този подход позволява чрез интеграция на усилията да се постигне висока степен на ефективност и мащаб на интервенцията. В този смисъл са и препоръките на Световната банка, Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (OECD). Данните на OECD сочат, че към 2013 г. 55 страни имат такива стратегии, като този брой вероятно е по-висок в настоящия момент.

В България, въпреки общественото признаване на важността на темата „финансова грамотност“ и въпреки наличието на някои институционални активности и инициативи, не се работи в посока „национална стратегия“.

Г. „Картографирането“ като базисен елемент при разработването на стратегия за повишаване на финансовата грамотност

Сред основните и първоначални стъпки при изготвянето на национална стратегия е „картографирането“ на: 1. съществуващите инициативи и ресурси в областта на финансовата грамотност; 2. активните участници от всички сектори на обществения живот; 3. международните постижения и практики в областта.

Целта на „картографирането“ е да се идентифицират релевантните партньори, успешните практики и инициативи, както и да се очертаят евентуалните пропуски, дублирания, неефективно използване на ресурси и други.

В тази насока са и препоръките, залегнали в документа „Водещи принципи за изготвяне на национални стратегии за финансово оgramотяване“ на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (OECD) и Международната мрежа за финансово образование (INFE).

Д. Проект „БГ Карта на финансовата грамотност“

Изчерпателно „картографиране на финансовата грамотност“ не е правено в България. Информацията за различните инициативи в областта е недостатъчна, разпръсната в публичното пространство, което намалява „ползваемостта им“ и мащаба на въздействие. А липсата на обмен на информация между заинтересованите страни води до неефективно, лимитирано използване на ресурсите, включително и поради възможно „дублиране“ на дейностите.

„Картографирането“ е не само нужно като отправна точка за стратегически подход към въпроса „финансова грамотност“, но има особена стойност във връзка с улесняване на публичния достъп до полезни образователни и информационни ресурси с всички произтичащи от това позитиви за гражданите. Достъпът ще бъде осигурен чрез интернет страницата www.finansovogramoten.bg. Тя е разработена по проекта и съдържа база данни с ресурсите, както и друга полезна информация като приложение за оценка на личната финансова грамотност.

Е. Цел на анализа „Бяла книга на финансовата грамотност в България“

Настоящият анализ има за цел да представи изчерпателна картина на активностите и основните „играчи“ в областта на финансовата и по-общо икономическата грамотност в страната, да очертае тенденциите и да даде препоръки за бъдещи насоки на интервенциите.

Ж. Основни изводи от изследването на полето на финансовата грамотност в България

- ✓ Въпреки немалкия брой систематизирани „ресурси“ в областта на финансовото обучение, вглеждането зад цифрите очертава картина на сериозни дефицити.
- ✓ На първо място ресурсите не са съпоставими от гледна точка на устойчивост и мащаб на интервенцията. Единици са тези, които имат такива характеристики и съответно по-висока степен на ефективност.
- ✓ Над половината от ресурсите са налични в интернет пространството, около 1/3 са различни форми на обучения.
- ✓ Разпределението на адресираните целеви групи е неравномерно. На практика са изключени редица групи като студенти, финансово уязвими групи: безработни, потребители с финансови затруднения; лица с ниски доходи и такива, които получават социални помощи, малцинствени групи, пенсионери и други. За тези групи липсват (с някои малки изключения) адекватни на нуждите им ресурси.
- ✓ В България няма и не се работи върху стратегия в сферата на финансовата грамотност. Няма и координационно звено, което да обедини дисперсираните към момента усилия на различни заинтересовани страни и да спомогне за постигане на по-висока степен на синергия и съответно ефективност на интервенциите.
- ✓ Открояваща се на този фон е политиката на МОН и предстоящото включване в учебните планове на задължителния предмет „Технологии и предприемачество“, който да се изучава от 1 клас. Част от темите, които ще се изучават по този предмет, имат пряко отношение към финансовата грамотност.

II. ФИНАНСОВА ГРАМОТНОСТ И ФИНАНСОВО ОБРАЗОВАНИЕ: ОПРЕДЕЛЕНИЯ

Финансовата грамотност се определя като съвкупност от финансови знания и умения, мотивация и увереност за използването им при вземането на ефективни финансови решения, така че в резултат да се повишават благосъстоянието на индивида и обществото, и да се осигури ползотворното участие на индивида в икономиката (според работна дефиниция на PISA).

Разглеждана в по-широк аспект, финансовата грамотност е фактор, който стимулира търсенето на финансови продукти заради осъзнатите ползи от тях, като така въздейства в положителна насока върху пазарния растеж. Същевременно, финансово грамотните потребители – които имат законови права, наясно са с тях, разбират своите отговорности и са достатъчно добре информирани - чрез своя избор и упражняване на правата си - създават условия за повишаване на пазарната конкуренция .

Финансовото образование (обучение) е инструментът, чрез който позитивно се влияе на нивото на финансова грамотност.

Финансовото образование може да се дефинира като „процес, посредством който потребителите повишават познанията си за финансовите продукти и основните финансови концепции, и чрез информация, инструкции и обективни съвети развиват уменията си и увереността си, така че да разбират финансовите рискове и възможности, да вземат рационални и информирани решения, да са наясно къде могат да получат помощ и да са в състояние да предприемат други ефективни действия за повишаване на благосъстоянието си.“ (според дефиниция на ОИСП).

Финансовото образование има за цел не само да подпомогне потребителя в ориентирането му сред множество алтернативи,

но и да развие чувството му за отговорност във връзка с избора и използването на финансови продукти и по отношение на планирането на финансовото му бъдеще .

Съвременният потребител на финансови услуги е изправен пред редица предизвикателства, за справянето с които често не е достатъчно подготвен. Необходимостта от адекватни финансови познания се обуславя от редица фактори, сред които повишеното ниво на риск, свързано с избора и ползването на финансови продукти, повишеното ниво на персонална отговорност за собственото бъдеще, широкото разпространение и употреба на сложни финансови продукти.

III. ГЛОБАЛНА КАРТА НА ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ

1. Водещи институции и политики в областта на финансовата грамотност в глобален мащаб

Необходимостта от предприемане на мерки за повишаването на финансовата образованост на потребителите на финансови услуги е предмет на дискусии както на ниво ЕС, така и в рамките на някои международни организации като Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР), Световна банка и на международни форуми като Групата на двацетте (Г-20).

1.1 Организация за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР)

Правителствата, членуващи в ОИСР официално признават значението на финансовата грамотност със стартирането през 2002 г. на всеобхватен проект в областта. През 2008 г. проектът е допълнително развит чрез създаването на Международната мрежа

на ОИСП по финансово образование (INFE), която има за цел да събира данни във връзка с финансовата грамотност, да изготвя аналитични и сравнителни доклади, изследвания и политически инструменти. Към настоящия момент, в ОИСП-INFE членуват над 240 държавни институции на високо равнище от над 100 държави, включително централни банки, министерства на финансите и министерства на образованието. ОИСП-INFE заседават два пъти годишно с цел да обменят национален опит и да обсъждат стратегическите насоки и резултати въз основа на събираните данни и анализите на политиките. В тази връзка ОИСП и INFE предоставят уникален форум за обмен на опит и мнения по въпроса на отделните правителства, като имат следните инициативи и изготвени доклади през годините:

- **Международен портал за финансово образование**¹ – база данни, създадена през 2008 г. с цел да обедини данни, новини, анализи, ресурси и проучвания в областта на финансовото образование. Порталът дава възможност на всички заинтересовани страни да качват информация, свързана с техните програми, инициативи или изследователска работа. Към този момент съдържа информация относно програми в над 90 държави.
- **Принципи на високо равнище относно националните стратегии за финансово образование**² – приети са от лидерите на G20 през 2012 г.
- През 2013 г. излиза **Доклад за напредъка на основните икономики по света в приложението на национални стратегии за подобрене на финансовото образование**.³

1. <http://www.financial-education.org/home.html>

2. <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/OECD-INFE-Principles-National-Strategies-Financial-Education.pdf>

3. <http://www.oecd.org/finance/financial-education/advancing-national-strategies-for-financial-education.htm>

Национална стратегия	Брой държави	Държави
Държави, които са приложили национална стратегия	20 (7 от Г-20)	Австралия, Бразилия, Чехия, Ел Салвадор, Естония, Гана, Ирландия, Япония, Малайзия, Холандия, Нова Зеландия, Нигерия, Португалия, Сингапур, Словения, Южна Африка, Испания, Великобритания, САЩ, Замбия
Държави, които са в напреднал стадий в изготвянето на национална стратегия	25 (7 от Г-20)	Армения, Канада , Чили, Колумбия, Индия, Индонезия , Израел, Кения, Корея , Латвия, Ливан, Мексико , Малави, Мароко, Перу, Полша, Румъния, Руска федерация , Сърбия, Швеция, Танзания, Тайланд, Турция , Уганда, Уругвай
Държави, които обмислят изготвянето на национална стратегия	5 (всички от Г-20)	Аржентина, Китай, Франция, Италия, Саудитска Арабия

През 2014 г. излиза втори *Доклад за напредъка в областта на финансовото образование*⁴, в който е обобщена информацията относно всички инициативи и проекти на ОИСР.

4. <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/OECD-INFE-Fin-Ed-G20-2014-Progress-Report.pdf>

- **Оценяване на програмите за финансово образование**

За да бъде успешна една национална стратегия за финансово образование и да може да идентифицира най-ефективните и оптимални спрямо разходите програми, трябва да бъде ясно дали и как работи финансовото образование и кои са най-подходящите методи за оценяване на съответните разработени програми.

За събирането на G-20 през 2013 г. е изготвен доклад за *Оценяване на програмите за финансово образование*⁵, който обобщава информация за отделните страни и научените уроци в процеса по оценка на програмите. В доклада са включени и изработените през 2011 г. с финансовата подкрепа на Тръстовия фонд за финансова грамотност на Русия/СБ/ОИСР „Принципи на високо равнище за оценяване на програмите за финансово образование“ и нетехническо „Ръководство на ОИСР и INFE за оценяване“. Последното ръководство е разписано с включен пример, който е разгледан и оценен, в Детайлизираното ръководство⁶.

- **Оценяване на финансовата грамотност**

Това е ключов компонент при изработването на национална стратегия, тъй като е нужно да бъдат определени липсите в областта на финансовата грамотност, за да се идентифицира най-подходящия метод, който да бъде заложен в стратегията.

През 2012 г. ОИСР и INFE извършват пилотно изследване на финансовата грамотност в 14 държави, което показва липса на такава в голяма част от населението на всяка една от държавите, както и нужда от подобрене на финансовото поведение⁷.

ОИСР стартира Програма за международно оценяване на учениците (PISA - Programme for International Student Assessment) през 1997 г. с цел сравнение на националните образователни системи чрез регулярно оценяване през 3 години на учениците на 15

5. http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/G20-Evaluating_Fin_Ed_Programmes_2013.pdf

6. <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/49994090.pdf>

7. http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/measuring-financial-literacy_5k9csfs90fr4-en

годишна възраст в международно съгласувана обща рамка. Целта е да се провери доколко знанията, които се придобиват в училище, наистина служат на учениците в бъдеще в реалния им живот. В рамките на извършеното оценяване през 2012 г. (участват 65 държави) е включена и оценка на финансовата грамотност в 18 от държавите, което е първото изследване от такъв голям мащаб в тази област⁸. Благодарение на него се идентифицират ефективните национални стратегии и добри практики. Най-добре се представя Шанхай-Китай, след това Белгия, Естония, Австралия, Нова Зеландия, Чехия, Полша, Латвия, САЩ, Русия, Франция, Словения, Испания, Хърватска, Израел, Словакия, Италия, Колумбия.

ОИСР е поканила всички страни да вземат участие в последното изследване на финансовата грамотност и приобщаване, като съберат отговорите от поне 1000 възрастни на новата версия на въпросника, създаден за глобална употреба от ОИСР и INFE през 2013 г.⁹ Резултатите от изследването ще бъдат публикувани през 2016 г.

- **Финансово образование в училищата**

В своя документ от 2005 г. *„Препоръка относно принципите и добрите практики за финансово образование“*¹⁰ ОИСР предлага финансовото обучение да започва възможно най-рано и да бъде включено в учебната програма.

В *„Подобряване на финансовата грамотност – анализ на проблемните области и политики“* (2005)¹¹ за първи път са обобщени програмите по света за подобряване на финансовата грамотност и препоръки за добри практики.

През 2012 г. финансовите министри на Азиатско-тихоокеанското икономическо сътрудничество (АРЕС) идентифицират финансовата грамотност като изключително важно житейско умение

8. <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/PISA-2012-results-volume-vi.pdf>

9. http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/2015_OECD_INFE_Toolkit_Measuring_Financial_Literacy.pdf

10. <http://www.oecd.org/finance/financial-education/35108560.pdf>

11. <http://www.oecdbookshop.org/en/browse/title-detail/?ISBN=212005101P1>

чрез подписването на политическа декларация¹². В нея се залага да се използват по предназначение всички изработени от ОИСР доклади, насоки и принципи, както и страните да участват в оценяването на финансовата грамотност на учениците през 2015 г. (PISA 2015).

През 2012 г. ОИСР и INFE публикуват *„Насоки за финансово образование в училищата“*¹³.

През 2014 г. ОИСР и INFE публикуват *„Финансово образование за младежта – ролята на училищата“*¹⁴. Публикацията разглежда предизвикателствата, свързани с въвеждането на финансовото образование в училищата, предоставя и практически насоки и казуси за подпомагане на създателите на политики, както и сравнителен анализ на съществуващите образователни рамки.

- **Финансово образование за жените**

През 2012 г. ОИСР публикува *„Увеличаване на правата на жените чрез финансово образование“*¹⁵, в който описва констатациите върху половите различия във финансовата грамотност с цел по-добро разбиране на техните причини и последици, както и възможните политически решения. Въпреки че като цяло жените имат по-лоши резултати от мъжете при тестове за финансова грамотност и имат по-малко доверие в своите финансови умения, досега политиките са отчитали много рядко този факт.

През 2013 г. ОИСР и INFE публикуват *„Насоки за адресиране на нуждите на жените и момичетата от финансово образование“*¹⁶, който е допълнен с подробен анализ *„Жените и финансовото образование: доказателства, политически отговор*

12. <http://www.oecdbookshop.org/en/browse/title-detail/?ISBN=212005101P1>

13. <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/2012%20Schools%20Guidelines.pdf>

14. http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/finance-and-investment/financial-education-in-schools_9789264174825-en#page1

15. http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/finance-and-investment/empowering-women-through-financial-awareness-and-education_5k9d5v6kh56g-en#page1

16. <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/G20-Women-Girls-Fin-Ed-Policy-Guidance-2013.pdf>

и насоки“¹⁷. В него се обсъждат факторите и бариерите, свързани с разликите между половете, и се разглеждат политическите реакции и инициативи по света.

- Към момента ОИСР и INFE са в процес на разработване на подробен стратегически наръчник за прилагане на националните стратегии за финансово образование. Като приложение към него са изготвени „Насоки за частни и с нестопанска цел заинтересовани лица в областта на финансовото образование“¹⁸.
- ОИСР и INFE работят върху изготвянето на референтни рамки на основните познания в областта на финансовата грамотност за младежта и за възрастни.

1.2. Инициативи на Световната банка в областта на финансовата грамотност

През ноември 2010 г. **Световната банка (СБ)** стартира Глобална програма за защита на потребителите и финансовата грамотност, за да отговори на въпросите и проблемите, които съпътстват потребителите на финансови услуги. Целта е да се помогне на държавите да постигнат конкретни и измерими подобрения в сферата на защитата на потребителите на тези услуги.

Глобалната програма за защита на потребителите и финансовата грамотност се фокусира върху следните четири области:

- Превръщане на финансовата информация в лесна за разбиране и за сравнение, за да могат потребителите да вземат най-правилните решения;
- Подобряване на практиките в бизнеса, с което да се га-

17. http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/finance-and-investment/women-and-financial-education_9789264202733-en#page1

18. <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/guidelines-financial-education-private-not-for-profit.htm>

рантира, че практиките, които позволяват да се злоупотребява с потребителите на финансови услуги са забранени, а освен това посредниците, които предоставят тези услуги са регулирани;

- Осигуряване на потребителите на възможност да получат бързо и лесно обезщетение, в случай че техните финансови институции са направили грешка;
- Обучение на потребителите да използват финансовите услуги с увереност.

Глобалната програма обединява усилията на агенции от публичния и от частния сектор като органи за финансов надзор, браншови асоциации и потребителски организации, за да намерят най-доброто решение за всяка страна. Програмата се фокусира върху три типа финансови услуги – кредити, спестявания и платежни системи. Чрез нея се търсят начини за засилване на правата на потребителите на финансови услуги и финансово обучение за всеки потребител.

В областта на защита на потребителите и финансовата грамотност СБ извършва:

- диагностични прегледи
- анкети/ изследвания на домакинствата
- план за действие
- въвеждане/ изпълнение на плана за действие

Чрез **диагностичните прегледи** се извършва систематичен анализ на правните, регулаторните и институционалните рамки за защита на потребителите на финансови услуги и програмите за финансова грамотност. Оценяването се основава на международния опит по отношение на това, което работи добре и е установено в набор от Добри практики за защита на потребителите и

финансова грамотност. Добрите практики покриват широк спектър от финансови услуги за потребители на дребно, вкл. банкиране, небанкови кредитни институции, застраховане, ценни книжа, частни пенсионни фондове и др. Диагностичният преглед включва детайлна оценка на всеки финансов сектор в сравнение с Добрите практики, както и Доклад, в който са обобщени основните заключения за оценката и приоритетните препоръки.

В рамките на последните 5 години е извършен диагностичен преглед на следните държави: Азербайджан, Армения, България, Хърватия, Чехия, Латвия, Литва, Румъния, Русия, Словакия и др.

Диагностичен преглед: Пример: Хърватия

Диагностичният преглед на защитата на потребителите и финансовата грамотност в Хърватия се състои от две части – Основни заключения и препоръки и Сравнение на местните практики с добрите практики. При провеждането на прегледа е установено, че през последните години е подобро качеството на защитата на потребителите на финансови услуги в Хърватия. Въвеждането на ЕС директивите в националното законодателство е помогнало да се засили ефекта на законите във финансовия сектор и регулациите, свързани със защитата на потребителите. Препоръките на Световната банка от диагностичния преглед на Хърватия са групирани в три области, като СБ е открила и конкретни препоръки, които трябва да се следват, за да се постигнат положителни резултати. Конкретните области са както следва:

- Подобряване на качеството на информацията и нейното разкриване пред потребителите;
- Подобряване на системата за разрешаване на потребителски спорове, които засягат използването на финансови продукти; и
- Засилване на финансовото образование и финансовата грамотност на потребителите.

Във втората част от диагностичния преглед на Хърватия е представено подробно изследване на националните практики в областите банков сектор, небанкови кредитни институции, сектор на ценните книжа, застрахователен и пенсионен сектор. След представянето на националните практики във всеки сектор е направен задълбочен сравнителен анализ на добрите практики в съответната област спрямо националните практики.

От **изследванията на домакинствата** се получава по-специфична информация на национално ниво по отношение на нивото на разбиране на основните финансови понятия, осведомеността за правата, които имат потребителите на финансови услуги, различните начини на управление на семейния и личния бюджет и използване на финансови услуги, както и отношението спрямо финансовите пазари. В изследването са включени около 50 въпроса и се използва методология, основана на най-добрата международна практика за проучвания на финансовата грамотност. Броят на участващите домакинства варира при различните страни, но трябва да бъде представителна извадка от населението. Изследването има за цел да идентифицира уязвимите общности. Основните критерии, по които се избират участниците са пол, възраст, социален и икономически статус, образование и местоживене – в града или на село.

Изследванията на домакинствата, които СБ е направила в периода 2009 г. – 2012 г. са в рамките на 6 държави: България, Азербайджан, Русия, Румъния, Босна и Херцеговина, както и в Западна бряг и Ивицата Газа.

Изследване на домакинствата: Пример: Румъния

В анализа на проучването на финансовата грамотност на Румъния са използвани три концепции.

**Финансова
Грамотност**

**Финансово
Образование**

**Финансови
Възможности**

Понятията за финансова грамотност и финансово образование са по-специфични, тъй като те са фокусирани повече върху знания и умения и липсва поведенческият елемент на финансовите възможности. Финансовата грамотност се използва за характеризирани и анализиране на нивото на познаване и разбиране на финансовите въпроси на обществото, докато финансовото образование се отнася до образователните програми, които се провеждат във или извън училищата и целят повишаване на нивото на финансова грамотност. От друга страна финансовите възможности се характеризират с финансови знания, финансови умения и финансова отговорност.

Чрез използването на диагностичните прегледи се постига консенсус сред основните заинтересовани страни по приоритетните области, включени в **Плана за действие**, за въвеждането на препоръки за засилване на защитата на потребителите и повишаване на финансовата грамотност. Планът за действие определя не само какви стъпки трябва да бъдат предприети, но също така и кои органи са отговорни и в какъв период действията трябва да се извършат. Планът за действие помага за изграждане на консенсус по отношение на национална програма за защита на потребителите и финансовата грамотност чрез идентифициране на специфични и подробни действия.

През 2009 г. и 2010 г. е въведен план за действие за засилване на защитата на потребителите и повишаване на финансовата грамотност в Азербайджан и Латвия.

План за действие: Пример: Латвия

Един от основните изводи, които произтичат от плана за действие, разработен в **Латвия**¹⁹, е че на всеки 3-5 години е необходимо да се провежда изследване на изходното ниво на финансовата грамотност, за да може да се измери колко ефективна е системата за финансово образование и да се провери дали провежданите програми дават необходимите резултати. Освен проучванията на общата финансова култура, на всеки 3-5 години трябва да се провеждат и специални диагностични тестове на учениците в училищата, за да може да се определи как те възприемат финансовите въпроси и парите като цяло.

По отношение на целевата група „деца и младежи“, държавата следва да е отговорна за изграждането на финансовата грамотност на тази група по време на обучението в училищата. Добре е тази група да бъде разделена на няколко подгрупи, за които да се разработят специфични стандарти за финансова грамотност, а именно:

- За малки деца – до 10 годишна възраст;
- За по-големи деца – до 14 годишна възраст; както и
- За младежи – до 18 годишна възраст.

След като са разработени тези нива на финансова грамотност, следва да се подготвят и специални насоки и препоръки за учителите, които да включат в своите уроци различни финансови въпроси и казуси.

19. *Latvia Action Plan on Financial Consumer Protection, April 2010*
[http://siteresources.worldbank.org/INTECAREGTOPPRVSECDEV/
Resources/LV_Action_Plan_ConsultativeDraft.pdf](http://siteresources.worldbank.org/INTECAREGTOPPRVSECDEV/Resources/LV_Action_Plan_ConsultativeDraft.pdf)

При възрастните, държавата преди всичко трябва да играе ролята на единна точка за достъп до информацията за образователните инициативи, които се провеждат, като същевременно следи за ефективността на всяка програма и разпространението на добри практики. Един от достъпните инструменти е провеждането на редовни проучвания на тарифите, с които се сравнява различното ценообразуване на финансовите услуги. Чрез резултатите от проучванията се показва на населението, че разумното използване на конкурентни финансови услуги може да ги доведе до значително по-малко разходи, а също и да ги образова относно ключовите критерии, които трябва да сравняват при избора на финансов продукт.

1.3. Глобални инициативи: Пример „Седмица на парите“

- **Глобална седмица на парите**

Тази инициатива се провежда всяка година през втората седмица на месец март, като в нея участват училища, университети, министерства, финансови институции, членове на гражданското общество и младежта по света. Тя е стартирана и координирана от Child and Youth Finance International. Целта ѝ е да научи децата и младежите относно парите, спестяването, намирането на работа, предприемачеството и други основни неща от финансовата грамотност чрез забавни и интерактивни дейности. През 2015 г. участие са взели 124 страни и над 300 млн. деца и младежи.

- **Европейска седмица на парите**

Европейската банкова федерация (ЕБФ) организира тази инициатива със своите членове от над 20 страни в Европа. Целта ѝ е да повиши обществената осведоменост относно финансовата грамотност и да подобри финансовото образование за ученици от началните и средните училища. Седмицата се състои от серия от събития в страните-участнички и на европейско равнище и е организирана за първи път през март месец тази година.

2. Финансовата грамотност в Европейски контекст

В рамките на ЕС важноста на въпроса за финансовото образование е отбелязана още преди началото на финансовата криза – в заключенията на Съвета на ЕС по икономически и финансови въпроси (ЕКОФИН) от 5 май 2006 г. Впоследствие, в заключенията си от 8 май 2007 г., Съветът ЕКОФИН приканва държавите-членки да увеличат значително усилията си за повишаване на осведомеността на домакинствата чрез предоставяне на подходяща информация и образование. В комюнике на Европейската комисия (ЕК) относно финансовото образование от 18 декември 2007 г. се подчертава, че значението на финансовото образование е признато на глобално равнище и на равнището на ЕС, в това число в Бялата книга относно политиката на финансови услуги (2005 - 2010 г.) и в Зелената книга за финансовите услуги на дребно на единния пазар от май 2007 г.

Финансовата кризата изиграва ролята на катализатор за приемането на целенасочени действия за насърчаване на инициативи в областта на финансовото образование в ЕС, припомняйки, че са необходими познания за вземането на информирани и ефективни решения по отношение на управлението на парите, както и за избора на подходящ за потребностите и финансовото положение на потребителя финансов продукт, особено в условията на бързо развиващите се финансови пазари. Политиката на ЕС в областта на финансовото образование първоначално се развива чрез самостоятелни актове – препоръки, комюникета, решения, в които се очертава насоката на развитие в тази област. Насърчаването на финансовото образование е подкрепено и от Европейския парламент, който в резолюция от 18 ноември 2008 г. подчертава, че повишаването на нивото на финансова грамотност на потребителите следва да се превърне в приоритет както на равнище държави-членки, така и на европейско равнище.

В доклада на Европейската комисия (ЕК) относно „*Единния пазар за Европа през 21-ви век*“ финансовото образование е обявено като съществен елемент от усилията ѝ да се гарантира, че единният пазар носи преки ползи за европейските граждани, поспециално като им дава възможност не само да ползват най-доб-

рите финансови услуги, както в тяхната собствена държава, така и в останалите държави членки, но и да разберат някои основни понятия на личните финанси.

Важно е да се отбележи, че финансовото образование е от компетентността на държавите-членки на ЕС и поради тази причина ЕК не е развила хармонизирана стратегия или определение на финансовото образование, приложими за всички държави-членки. Вместо това, ЕК е предприела редица инициативи, за да допълва дейностите на държавите-членки в тази област, с цел предоставянето на възможност на потребителите да направят информиран избор, когато купуват финансови продукти и услуги.

Въз основа на преглед на прилаганите в ЕС програми за финансово образование - „*Survey of financial literacy schemes in the EU27*“, Evers & Jung Financial Services Research and Consulting, 2007²⁰ - както и в съответствие с принципите и добри практики за финансово образование и информираност на ОИСП от 2005 г., през 2007 г. е публикувано **Съобщение на Европейската комисията относно финансовото образование (2007)**²¹, в което са определени 8 основни принципи, които да подпомагат заинтересованите страни в усилията им за предприемане на мерки и осъществяване на програми за финансово образование - публичните власти, доставчиците на финансови услуги, организации на потребителите, работодателите и други.

20. http://ec.europa.eu/internal_market/finservices-retail/docs/capability/report_survey_en.pdf

21. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52007DC0808>

Основни принципи за изготвяне на висококачествени програми за финансово образование:

Принцип 1: Финансовото образование трябва да се предоставя и разпространява на всички етапи от живота на постоянна основа.

Принцип 2: Програмите за финансово образование трябва да са внимателно насочени към определени потребности на гражданите. За да се постигне тази цел, трябва да се направят предварителни изследвания за сегашното състояние на финансовата култура на гражданите, за да се определят въпросите, които трябва да бъдат разглеждани на първо място. Програмите трябва да бъдат лесно достъпни и достъпни в подходящо време.

Принцип 3: Потребителите трябва да получат икономическо и финансово образование колкото се може по-рано, като се започне в училище. Националните власти трябва да предвидят включването на финансовото образование като задължителна част от учебно-образователните програми.

Принцип 4: Програмите за финансово образование трябва да включват общи инструменти за повишаване обществената информираност по отношение на необходимостта от разбиране на финансовите проблеми и рискове.

Принцип 5: Финансовото образование, предоставяно от доставчици на финансови услуги, трябва да се предлага в условия на равнопоставеност, прозрачност и обективност. Трябва да се следи то винаги да отговаря на интересите на потребителите.

Принцип 6: Преподавателите по финансовите въпроси трябва да разполагат с ресурси и със съответната подготовка, така че да предоставят с увереност и успех програмите за финансово образование.

Принцип 7: Трябва да се насърчи координирането между заинтересованите лица на национално ниво, с цел да се постигне ясно определяне на ролята на всяко едно от тях, да се улесни обменът на опит и да се рационализират и подредят по степен на важност ресурсите. Международното сътрудничество между доставчиците трябва да се задълбочи, за да улесни обмена на най-добри практики.

Принцип 8: Предоставящите финансово образование трябва да оценяват редовно и, ако е необходимо, да актуализират ръководените от тях програми, за да ги приведат в съответствие с най-добрите практики в тази област.

В Съобщението на ЕК са обявени и четири практически инициативи:

- **Създаване на мрежа от експерти**

С Решение 2008/365/ЕС на ЕК²² през април 2008 г. е създадена **Експертна група за финансово образование**. Групата е съставена от практикуващи експерти по финансово образование и има за цел насърчване обмена на идеи, опит и най-добри практики. Групата също така съветва Комисията за нейната политика в областта на финансовото образование. Поканата за избор на членове е била адресирана до експерти, представляващи държавните и частните заинтересовани страни: национални органи, финансовата индустрия, сдружения на потребителите, академичните среди и т.н., които демонстрират съответните компетенции и практически опит. За съжаление, нивото на активност извън официалните срещи на групата е ниско. ЕК прекратява дейността на групата през 2011 г.

- **Изграждане на база данни**

През януари 2009 г. е създадена **Европейска база данни за финансово образование** под формата на „електронна библиотека“ на съществуващите програми за финансово образование, категоризирани според различни критерии като географското им местоположение, обхват, целева аудитория и използвания метод на предоставяне. От 17 юни 2011 г. базата данни не е активна.

- **Разработване на онлайн инструменти за учители в рамките на проекта *Dolceta* (www.dolceta.eu)**

Dolceta е онлайн приложение за потребителска информация и образование, лансирано от ЕК през 2003 г. Цел на проекта е да бъдат предоставени, както на възрастни, така и на ученици от

22. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008D0365>

началното и средното образование, интерактивни модули с информация за права, услуги и образователни ресурси, с оглед постигане на отговорно потребление на финансовите продукти и услуги. Тази програма поставя особен акцент върху финансовата грамотност като всички материали обхващат три аспекта: умения, нагласи и разбиране. Разработването на нов раздел за обучение на учители в областта на финансовите услуги е една от приоритетните инициативи, обявени в Съобщението на ЕК от 2007 г.. Целта е да се насърчат учителите да включат в съществуващите програми в училище на доброволна основа финансови въпроси, като студентски кредити, спестявания, финансов риск и други. Новият раздел, достъпен от април 2010 г., подsigурява учителите с готов за употреба материал, като например планове на уроци и викторини по финансови въпроси.

След оценка на дейностите си за обучение на потребителите, ЕК стартира нов интерактивен уебсайт за обучение на потребителите *Consumer Classroom* (<http://www.consumerclassroom.eu>). От юли 2013 г. уебсайта Dolceta е затворен, като най-добрите му учебни ресурси са изцяло прехвърлени към новата образователна платформа. Consumer Classroom има за цел да осигури информация за конкретна целева аудитория: учители като предлага и платформа за обмяна на опит, диалог и учебни материали за обучение на потребителите.

- **Финансови съвети от потребителски организации**

През 2012-2013 г. Европейската комисия финансира проект²³ за изграждане и укрепване капацитета на потребителски организации за предоставяне на безплатни финансови съвети от общ характер на потребителите. Финансовите съвети от общ характер излизат извън сферата на регулираните инвестиционни консултации. Имат прилика с регулирания инвестиционен съвет по това, че отчитат индивидуалните цели и финансово състояние на потребителя. Отличават се това, че не съдържат препоръка за купуване или продаване на конкретен финансов продукт. В резул-

23. SANCO/2011/B4/003 „Development and organization of training courses for non-profit entities in the EU which provide financial advice to consumers“.

тат на такава консултация от общ характер, обаче, потребителят може да бъде насочен към регулирана финансова институция за конкретна препоръка и решение. Проектът се реализира и у нас в края на 2012 г. при участие на представители на потребителски организации и Комисията за защита на потребителите.

- **Спонсорство на инициативи в държавите-членки**

Европейската комисия осигурява спонсорство/патронаж на държавите-членки и частните участници в организацията на национални или регионални конференции и други събития. Целта на тази форма на подпомагане е постигането на допълнителна видимост и повишаване доверието в инициативите на национално ниво, както и да се даде тласък за насърчаване на финансовото образование в ЕС. Официалният патронаж на Комисията не предоставя финансова подкрепа, а обикновено е под формата на обръщение за подкрепа, което организаторите включват в материалите на съответното национално събитие, на възможност за използване на логото на Комисията, както и възможност за участие на представител на ЕК в дадено събитие.

Пример за инициатива, подпомогната от спонсорството на ЕК е стартирането на програмата на Полския застрахователен омбудсман за разработването на Vademecum (наръчник) за потребители на застрахователни услуги, с цел тяхното подпомагане чрез предоставяне на отговори на често задавани въпроси, като се използва разбираем език и се дават полезни примери.

3. Успешни практики в областта на финансовата грамотност:

Примери от световната практика

Успешните практики са като правило свързани с успешното разработване и прилагане на национални стратегии и програми за финансово образование. В последващата част ще дадем примери за успешни национални инициативи при различни подходи за реализацията им.

3.1. Наличие на самостоятелен орган в областта на финансовата грамотност

Пример: Бразилия

Поради голямата територия на **Бразилия**, както и културните и езикови различия, при приемането чрез закон през 2010 г. на Националната стратегия за финансово образование (ENEf)²⁴ е било необходимо да се създаде управленска структура, която да позволява централизирано координиране и децентрализирано изпълнение на дейностите. Централизираното управление има за цел да гарантира методологическа съвместимост и координация на междусекторните програми и действия, като се избягва използването на финансовото образование като маркетингов инструмент или за прикрита продажба на продукти или финансови услуги. Децентрализираните дейности и проекти, от друга страна, увеличават ефективността на ENEf чрез подходящо разпределение на отговорностите. По този начин се създава Национален комитет за финансово образование (CONEf), чиято основна роля е стратегическото управление на стратегията, а именно:

- да определя плановете, програмите и действията във връзка с ENEf;
- да координира прилагането на ENEf;
- да изготви насоки и цели за планиране, финансиране, изпълнение, оценка и ревизиране на ENEf;

24. <http://www.vidaedinheiro.gov.br/?idioma=en>

- да създаде работни групи с опит в осигуряването на техническа подкрепа;
- да одобрява свои собствени вътрешни правила.

Като членове на комитета са включени представители от висшия управленски състав на четирите регулатора на финансовия сектор в Бразилия (Централна банка, Комисия за ценни книжа и пазари, Надзорен орган за пенсионните фондове и Надзорен орган за частното застраховане), четири министерства (на образованието, на финансите, на социалното осигуряване и на правосъдието) и четири представители на гражданското общество (избират се за 3-годишен подновим мандат сред: 1) саморегулиращи се органи, признати от един от четирите надзорни органи на финансовия сектор; 2) асоциации от финансовия, капиталовия, застрахователния или пенсионноосигурителния пазар; или 3) организации за защита на потребителите).

Към CONEF са създадени две групи (педагогическа и постоянна), които имат консултативни функции. Първата осигурява педагогически насоки относно всички дейности по стратегията, а втората група подпомага технически CONEF, като предлага правила, насоки, параметри за програмите и дейностите по стратегията, дава препоръки за уебстраницата на ENEF, за сътрудничество, за оценяване на финансовата грамотност и др.

Агенцията, която изпълнява функцията по прилагане на практика на ENEF, е Асоциацията за финансово образование в Бразилия (AEF-Brasil), която чрез споразумение за сътрудничество с CONEF е отговорна за създаването, планирането, структурирането, разработването, прилагането и администрирането на всички инициативи на националната стратегия, както и за набирането на средства от бизнеса. Тя е основана от настоящите четири представители на гражданското общество и бизнеса в управлението на CONEF.

Благодарение на тази структура се гарантира набирането на средства от частни субекти, заинтересовани от укрепване на финансовата грамотност на населението, без да се изключва използ-

ването и на държавни средства за финансиране на проектите. Допълнително, освен междусекторните дейности, координирани от CONEF, всеки един от четирите финансови регулатора, четирите министерства и четиримата представители на бизнеса и обществото поддържат собствени секторни програми за финансово образование, съгласувани с ENEF.

На сайта на стратегията (<http://www.vidaedinheiro.gov.br/?idioma=en>) има възможност всеки да регистрира своята инициатива за финансова грамотност, която в последствие да бъде обявена, че е разработена в съответствие със стратегията. По този начин CONEF сравнително лесно има поглед върху всички налични инициативи в страната.

Пример: Великобритания

През 2010 г. парламентът във **Обединеното кралство** приема Закон за финансовите услуги, който създава независим единствен орган, отговорен за финансовата грамотност в страната. По този начин през 2011 г. е създаден Money Advice Service (MAS)²⁵, чийто управителен борд се назначава от Financial Conduct Authority, за разлика от аналогичния орган в Бразилия, където сред членовете са включени повечето заинтересовани страни – регулатори, министерства и бизнес. Основните му функции са следните:

- да предоставя безплатно съвети относно финансовата сфера (онлайн, по телефона, чрез уеб-чатове, напечатани наръчници и лично лице в лице);
- да предоставя безплатно съвети относно задлъжнялостта (включително чрез личен контакт чрез съветници из цялата страна) и да работи с други организации, предоставящи съвети относно задлъжнялостта, с цел да се подобри достъпа на такива услуги до обществото, тяхното качество и последователност на начина на предоставяне и съдържание;
- да подобрява разбирането и знанията на хората по отношение на финансовите въпроси и да подобри способ-

25. www.moneyadviceservice.org.uk

ността им да управляват собствените си финансови дела (чрез образователни материали и провеждането на други обучителни дейности, чрез промотиране на плюсовете на финансовото планиране).

MAS постига целите си чрез следните раздели на сайта си:

- Разнообразие на калкулатори (вкл. в случай на развод/раздяла, раждане на бебе, за спестяване покрай Коледа), бюджетен план, примерни писма за всякакви ситуации, видеа, интерактивни графици за това какви действия трябва да предприемете, кога и как дадената ситуация ще се отрази на бюджета ви (пр. когато ви се роди дете);
- Възможност да се поръчат копия на безплатните наръчници, разработени на обикновен и достъпен език, по основните финансови теми;
- Изключително подробна информация за всички основни сфери от живота на човек – взимане на кредити; бюджетиране и управление на парите; спестяване и инвестиране; пенсиониране; работа и съкращаване; привилегии и придобивки; раждане, смърт и семейство; застраховане; ипотечи; инвалидност и грижи; коли и пътуване; развод и раздяла.

Към момента MAS работи върху изготвянето на новата стратегия на страната за финансова грамотност, която трябва да обхване периода до 2018 г., като си сътрудничи с всички заинтересовани лица в държавния, частния и гражданския сектор в Обединеното кралство.

Бъдещата роля на MAS по отношение на стратегията ще бъде:

- да допринася към стратегическото управление;
- да финансира и да изгради секретариата, който ще координира прилагането на стратегията;
- ежегодно да оценява финансовата грамотност и напредъка на стратегията;

- да координира предоставянето на съвети относно задължността и начините за предотвратяването ѝ;
- да координира създаването на по-устойчив модел за финансово образование в сътрудничество с други заинтересовани лица;
- да осигурява възможно най-висока ефективност на инициативите чрез засилено използване на оценяването. MAS разработва общ инструментариум за оценка с цел да подпомогне финансиращите и предлагащите инициативи за финансова грамотност организации да измерят въздействието на програмите си по по-последователен и устойчив начин. MAS е стартирал хъб относно финансовата грамотност, който събира на едно място най-последните изследвания в областта, с цел по-лесно споделяне на положителния и отрицателния опит²⁶;
- да осъществява определени инициативи, идентифицирани в стратегията, като фокусира ресурсите си към групите от хора, които са по-слабо обхванати от дейности на други организации в сектора. Също така MAS ще работи заедно с фирмите, предлагащи финансови услуги, върху опростяването на условията и договорите им.

Пример: Южна Африка

Пример за координиращ орган, обхващащ широк кръг заинтересовани страни, е **Южна Африка**, където през 2012 г. е създаден Национален комитет за финансово образование на потребителите. Като негови членове са включени всички заинтересовани лица в областта, а именно регулаторите във финансовата сфера, релевантните министерства, бизнес асоциациите, представителни организации на потребителите, синдикатите и финансовите омбудсмани. Ролята му е да развие националната стратегия, в следствие да наблюдава и оценява нейното изпълнение, както и да я ревизира при необходимост.

26. http://www.fincap.org.uk/users/sign_in

Пример: Канада

Пример за това как едно единствено лице може да бъде водещо по отношение на създаване и прилагане на национална стратегия е **Канада**. През 2014 г. към Агенцията на потребителите на финансови услуги, чиято задача е да гарантира пазарното поведение на регулираните лица да отговаря на изискванията на закона и да защитава и образова потребителите, бе създадена позицията на Лидер на финансовата грамотност. Първоначалната ѝ цел бе да финализира Националната стратегия за финансова грамотност и в последствие да я прилага, като ангажира, координира и си сътрудничи с всички заинтересовани страни от публичния, частния и гражданския сектори, включително университетски преподаватели и образователни институции. По този начин лидерът осигурява минимизиране на дублирането и максимизиране на въздействието и ефективността на инициативите. Освен това Лидерът координира усилията на федералните ведомства в областта и работи с отделните провинции в Канада с цел да ги насърчи да подкрепят и участват в инициативите. Допълнително, Лидерът в сътрудничество с другите заинтересовани страни, изготвя критерии за оценяване на съществуващи програми за финансова грамотност.

Лидерът работи в тясно сътрудничество със създадения по същото време “Национален координационен комитет по финансова грамотност”, чиито 15 члена са избрани с подновим мандат от 2 години от над 100 кандидати и представляват широк спектър от публични, частни и нестопански организации от цяла Канада. Комитетът се среща най-малко 3 пъти годишно, като работата му е да съветва Лидерът относно съставянето и прилагането на стратегията и последващите инициативи, да информира и ангажира широки общности от заинтересовани страни в рамките на своите сектори в работата по постигане на целите и приоритетите на стратегията.

Лидерът председателства Междуинституционалния комитет за финансова грамотност, съставен от представители от всички заинтересовани федерални правителствени ведомства и агенции. Той служи за форум за засилване на междуинституционал-

ния диалог относно финансовата грамотност, идентифициране на нови възможности за сътрудничество в областта и подкрепа на бъдещи развията в политиката с цел да се избегне припокриването на инициативи.

3.2. Участие на частния сектор в националните стратегии за финансова грамотност

Частният сектор често допринася за определени аспекти на националните стратегии или чрез предоставяне на ресурси, съвети и финансова подкрепа, или в качеството си на партньор при изготвянето или прилагането на стратегиите, както напримерно е в Бразилия.

Пример за задължителна финансова подкрепа под формата на задължителни такси, е **Обединеното кралство**, където финансирането на бюджета на Money Advice Service(MAS) се сформира изцяло от годишните такси, събирани от лицата, регулирани от Financial Conduct Authority (т.е. доставчиците на платежни услуги и от лицензираните лица съгласно Закона за финансови услуги и пазари и съгласно Втората Директива за електронните пари). Бюджетът на MAS минава на одобрение от Financial Conduct Authority, която е и институцията, извършваща събирането на таксите на практика. По този начин и двете институции са изцяло независими от правителството, като в същото време частните фирми са задължени да участват финансово в подобряването на финансовата грамотност на населението. Всяка година FCA се консултира с бизнеса относно размера на таксите за следващата година. За финансовата 2015/2016 година минималният задължителен размер на таксата за MAS е в размер на 10 паунда.

Таксата за MAS е разделена на две основни части: за дейността му по предоставяне на съвети относно парите и за дейността му по предоставяне на съвети относно задължността. Първата част от таксата се дължи от всички обхванати лица, а втората е единствено за фирмите, занимаващи се с потребителско кредитиране.

Факторите, които определят размера на таксите, са следните:

- типа на регулираните дейности, които дадена фирма извършва;
- размера на бизнеса на фирмата;
- в случая на лицата, занимаващи се с потребителско кредитиране – дали кредитите са обезпечени или не.

В **Южна Африка** има задължение към финансовите институции да имат инициативи за образование на потребителите на стойност от 0,4 % от печалбата им след облагане с данъци.

Пример за доброволна подкрепа от страна на частния сектор е ангажиментът на банките в **Канада** да създадат петгодишен партньорски фонд за финансова грамотност на стойност от 10 милиона канадски долара, който да осигурява безвъзмездни средства на обществени организации, отговарящи на условията, за проект за подобряване на финансовата грамотност на канадците.

Опасността от намеса на частния сектор в предлагането на финансово образование е възможността от поява на конфликти на интереси с търговските дейности на финансовите институции. Начини за предотвратяване на този риск са:

- всички инициативи да минават на съгласуване с координиращия орган за съответствие с националната стратегия;
- създаване на асоциация от обществен интерес, която да бъде отговорна за прилагането на стратегията;
- прилаганият орган да работи в стратегическо сътрудничество със секторните асоциации, за да не се концентрират интересите на определена индивидуална финансова институция;
- създаване на кодекси за поведение на участието на частния сектор във финансовото образование.

3.3. Финансово образование в училищата

Пример: Великобритания

Една от основните програми разработени в Обединеното кралство като част от Националната стратегия за финансова грамотност е свързана с финансовото образование в училищата. От септември 2014 г. финансовото образование е включено в задължителната учебна програма за училищата във Великобритания. То се преподава като част от предмета по гражданско образование за 11-16 годишните ученици, и като част от предмета математика за учениците между 5 и 14 години. Това постижение е резултат от дългогодишни усилия, като за целта още през 2011 г. е инициирана онлайн петиция в подкрепа на включването на финансовото образование в учебната програма. Петицията е подкрепена от повече от 100 000 души като това довежда до парламентарни обсъждания по въпроса и създаване на парламентарна работна група по финансово образование от всички партии. Въпреки това постижение, задължителната учебна програма се прилага в около половината училища в Обединеното кралство. Така остава предизвикателството за включване на финансовото образование и в тези училища, които не е нужно да следват задължителната учебна програма. В тази посока са насочени и усилията на Образователната група за лични финанси Pfeg (<http://www.pfeg.org>) и парламентарната работна група по финансово образование.

Какво обхваща националната учебна програма?

- Гражданското образование има за цел да подсили младите хора със знания, умения и разбиране, за да играят ефективна роля в обществения живот. Учениците научават за техните права, отговорности, задължения и свободи, както и за законите, справедливостта и демокрацията, а от септември 2014 г. е включено финансово образование. Националната програма изтъква, че една от целите на гражданското образование е да предостави на учениците умения и възможност да управляват парите си на ежедневна база, ден за ден, и да планират за бъдещите си финансови нужди. На учениците се преподава:

- Ключов Етап 3 (на възраст 11-14) - функциите и приложенията на парите, значението и практиката на бюджетирането, управление на риска;

- Ключов Етап 4 (на възраст 14-16) - приходи и разходи, кредити и дългове, застраховки, спестявания и пенсии, финансови продукти и услуги, и как публичните средства се набират и изразходват.

- Като част от предмета математика, финанси се преподават в повечето ключови етапи от образователния цикъл. По препоръка на Pfeg по математика в началното училище се преподава за парите като единица за измерване и като начин за решаването на проблеми. Статистиката се въвежда през Ключов Етап 2 (ученици на възраст от 7-10 години), което дава възможност на учителите да въведат децата във финансовите концепции. В средното училище финанси се преподават по математика чрез решаване на проблеми, съотношения, и темпове на изменение, но без вероятности.

За да бъдат подпомогнати учителите да се справят с финансовото образование на учениците от всички възрасти са разработени множество разнообразни ресурси, като например:

- Всепризната благотворителна организация за финансово образование MyBnk (<http://mybnk.org>) е разработила Money Marathon - игра за учениците от средните училища, която може да бъде използвана в рамките на три 30-минутни уроци. Тя включва интерактивен набор от тестове и дейности и отлична PowerPoint викторина, която може да се използва като част от играта или като самостоятелен ресурс;
- MyMoneyWeek (<http://www.pfeg.org/resources/mymoneyweek>) се организира от Pfeg и се провежда в цяла Великобритания през юни. Седмицата включва дейности за началните и средните училища;
- Ръководство на Pfeg за парите, предназначено за началното образование, което предоставя множество идеи за

дейности с учениците от началните класове до горния курс на ключов етап 2. То включва примери за реалистични и творчески начини учениците да учат за пари в класната стая. Също така да съдържа указания за родителя за това как да говори с най-малките деца за пари.

3.4. Интернет страници за финансова грамотност

Интернет пространството е водещ информационен канал и в областта на финансовата грамотност. Във всяка държава има достатъчно на брой интернет базирани източници на информация. Тук представяме само много ограничен брой от добрите примери.

Холандия – <http://www.wijzeringeldzaken.nl>

Основната цел на уебсайта е да даде информация относно националната стратегия за финансово образование и да представи програмите и активностите, които са залегнали в нея. В сайта могат да се намерят учебни материали за финансово образование и отговори на въпроси, свързани със студентски заеми, надбавки за деца, ипотекване, обезщетения, данъци, пенсиониране, както и с различните видове застраховки. Сайтът предлага и съвети към родителите, как да научат децата си да управляват по-ефективно парите си. Сайтът е регулярно обновяван, за да отразява всички законодателни промени, които оказват влияние върху възможността за разполагане с финансови средства. Всяка промяна се обяснява в какво се състои, какви финансови последици може да има и какво може да се направи.

Испания – <http://edufinanciera.com>

Финансовото образование или финансова грамотност е въплътена в редица инициативи, проекти, учебни материали, доку-

менти, както и в много други видове ресурси. От 2007 г. Институтът за финансови изследвания в Испания действа като „агент“ и организатор на финансовото образование в страната. В сайта има много публикации, свързани с финансовото образование, както и видео клипове, които предлагат информация по различни теми, като пенсиониране, дълг, личен бюджет, лихви, отстъпки, кредитни и дебитни карти, финансова коледа, фонд за спешни случаи. Специално за деца има създадена онлайн игра на „паричната политика“ където целта е да се държи инфлацията ниска и стабилна, малко под 2%, чрез използване на официалния лихвен процент. Сайтът разполага с линкове към други уебсайтове за финансово образование за младежи и международни сайтове за финансово образование.

Унгария – www.penziranytu.mnb.hu

Сайтът е разработен от Унгарската Централна Банка, с цел да запознае средностатистическия човек с основни икономически понятия като инфлация, парични потоци, инструменти, заместващи парите в наличност и т.н. Интернет страницата е насочена към осигуряване на достъпна и точна информация на широката общественост, за да се подобри разбирането на хората за основни понятия по икономика и да им се разясни как работи тя. Началната страница на уебсайта е проектирана въз основа на резултатите от предварително проучване, проведено сред студенти.

Германия – www.infos-finanzen.de

Създаден е специален интернет портал, който предлага брошури и листовки върху управлението на пари, платежни услуги, спестяване, инвестиции и заеми.

Въпреки, че систематично място на информацията е в следващия раздел на анализа, ще отбележим и приноса на **България**

чрез страницата – www.finansovogramoten.bg – като добър пример в поредицата.

Други инициативи

Освен изброените дотук методи и начини за повишаване на финансовата грамотност на потребителите на финансови услуги, съществуват и множество други канали, чрез които да се достига до крайния потребител, напр. телевизионни клипове, радио съобщения, публикации в пресата, поставяне на информативни билбордове, специални програми, които се провеждат на работните места на възрастните, програми за обучаване на обучаващите, както и всевъзможни други специални събития.

В **Хърватия** например е реализирана медийна кампания, която се е състояла в поредица от кратки телевизионни клипове и програми, занимаващи се с основни въпроси от различни финансови области. Телевизионните клипове представят известен актьор или актриса, говорейки по лесно разбираем начин относно някой финансов въпрос за около 25 секунди. Първите клипове, които са били разпространени са били свързани с капиталовите пазари и с пенсионните фондове. Хърватската комисия за финансов надзор (HANFA) е инициатор на тази медийна кампания. Комисията също така планира да извършва проучвания на всеки 3 месеца, за да оцени въздействието на кампанията върху потребителите. Освен клиповете, медийната кампания предвижда изработване и на телевизионни студийни програми (в рамките на 10 мин.), които да се излъчват веднъж седмично по национални радиа и телевизии в Хърватия. В тези програми, експерт ще говори по различни финансови въпроси, които са от значение за потребителите.

Съвместно с регионални радио станции в **Полша** са реализирани финансово-образователни програми със състезания за слушателите. Също така е проведена кампания с брошури с финансово образователен характер в национални и регионални вестници. Подготвени и осъществени са програми за повишаване информираността относно финансовите пазари в радио, телевизия, вестници, публични дебати.

В **Германия** са реализирани множество инициативи за повишаване на финансовата грамотност на населението. Една от тях е „Rund ums Geld“ (Всичко за парите) – един различен вид наръчник за парите. Младите хора се потапят в една история, вземат свои собствени решения и по този начин влияят върху това как се развива действието. Друга инициатива е „Schul/Banker“ - тя представлява конкурс за ученици на възраст 16-19 години, ангажирани в управлението на една въображаема банка. Това е бизнес игра, в която младите играчи могат да придобият практически опит за икономиката и пазара на труд. Трите най-добри отбора печелят непарични награди за играчите и парични награди за своите учители (до 5 000 EUR). Над 45 000 ученици и над 4 000 училища са взели участие в конкурса, който е стартирал още през 1998 г.

IV. КАРТА НА ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ В БЪЛГАРИЯ

В тази част са представени резултатите от първото в страната изследване на съществуващите ресурси за финансово ограмотяване и техните „доставчици“. Разглежда се степента на активност на заинтересованите страни в процеса – държава, браншови асоциации от финансовия сектор, финансови компании, медии, частни образователни компании, неправителствен сектор, учебни заведения/академични среди.

1. Финансовата грамотност на българите

В България няма редовни/периодични и съпоставими изследвания на финансовата грамотност, чрез които да се измерват промени в нивото на финансовите знания и умения, промени в тенденции, нагласи на обществото и определени обществени групи. Все пак, данните от наличните проучвания²⁷ очертават следната картина:

- Масово хората са слабо подготвени по финансовите въпроси, не могат да се възползват пълноценно и изгодно за тях от възможностите на финансовите продукти и услуги и не могат да оценят собствените си отговорности при ползването им.
- Близо половината българи – 47% - се считат за финансово неграмотни. Сред младежите (16 - 17 г.) този процент е малко над 53%. При възрастните 60+ нивото на „незнание“ по финансови въпроси е още по-високо – 60%.

27. Проучване на финансовата грамотност в България, Световна банка, 2010 г. „Финансовата грамотност и поведение в България“, ING, 2011, „Финансовата грамотност на българите“, Провидент/GFK, 2014

- Силна поляризация по осите – възраст, ниво на доходи, степен на образование, местожителство. Като слаби определят финансовите си познания :
 - 21.5% от хората с висше образование срещу 68% от хората с основно образование;
 - 37.9 % от хората с високи доходи срещу 77.3% от хората с ниски доходи;
 - 31.6% от хората, живеещи в София срещу 68% от хората, живеещи на село;
 - Малцинствените групи демонстрират особено ниско ниво на финансова грамотност. Например, като финансово неграмотни се определят 78% от ромите.

- Индивидите и семействата демонстрират базови финансови познания, главно по отношение на краткосрочно управление. Въпреки това, едва около 10% водят семеен/личен бюджет.
- Като цяло липсват знания и умения за дългосрочно финансово планиране, липсва разбиране за важността на активното, дългосрочното спестяване и инвестиране.
- Хората срещат трудности при избор на адекватен финансов продукт и вземане на информирани финансови решения.
- Мнозинството от хората искат да повишат финансовите си познания, като процентите на лицата, заявили това варират между 50-83% при различните изследвания.

2. Адресиране на проблема с ниското ниво на финансова грамотност в България. Съществуващи ресурси за финансово образование.

Очертаната по-горе картина убедително доказва необходимостта от интервенции в посока повишаване на финансовата грамотност. Въпреки това, към момента няма национална стратегия или координиран на национално ниво план с едно важно изключение.

Въпросът за финансовото образование/обучение на децата и младежите в училище е адресиран с предложението на Министерството на образованието и науката за въвеждане на задължителен предмет „Технологии и предприемачество“ от 1 до 12 клас. В рамките на предмета „Технологии и предприемачество“ са включени теми, свързани с развиване на умения за управление на личните финанси и информираност относно различните видове финансови продукти. През ноември беше обявен старът на мащабно проучване на финансовата грамотност на българските ученици в над 200 училища в страната, което ще се реализира от „Джуниър Ачийвмънт“, МОН и експерти от ОИСР и е подкрепено от NN България, Уникредит и Mastercard. Като следващи действия по този мащабен проект е предвидено обучението по финансова грамотност да влезе в училищата чрез обучени за целта учители.

2.1 Какво се има предвид под „ресурс“ в областта на финансовата грамотност?

Способите (формите, начините, инструментите) за образователна интервенция са разнообразни, затова, като обобщаващ, е избран терминът „ресурс“. За нуждите на настоящия анализ се приема, че ресурс може да е: информационен източник като

интернет страница, блог, активност в социалните мрежи, медия, обученията в различни форми, образователни игри, конкурси, образователни и информационни материали, кампании и други.

Ресурст в областта на финансовата грамотност следва да интервенира индивидуалната компетентност (знания, умения, увереност и информираност) в областта на личните финанси.

2.2 Какво не се приема за „ресурс“ в областта на финансовата грамотност в настоящото изследване?

- Ресурси, които са насочени към повишаване професионалните компетентности или подпомагат кариерното ориентиране или развитие, не са включени в изследването. Например, обученията на професионални групи като застрахователни или осигурителни агенти, кредитни консултанти и други не са включени в анализа, въпреки че повишаването на професионалните им знания и умения опосредствано оказва положително въздействие върху уменията на техните клиенти да управляват личните си финанси.
- Не са включени и ресурси, които имат за цел професионално и кариерно ориентиране във финансовия сектор – например, въвеждане в спецификите на отделни професии като банкер, брокер и други.
- Не са включени ресурси (обучения, инициативи), които са насочени единствено към развитие на предприемачески умения.
- Не са включени ресурси, които имат подчертано маркетингов характер и имат за цел „продажба“ на конкретен финансов продукт или услуга от конкретен доставчик.

2.3 Ресурси и доставчици: каква е ситуацията към края на февруари 2016 г.

Обобщената информация показва, че актуалните към момента ресурси в областта на финансовата грамотност в момента в България са близо 100. Тук следва да се направят някои уговорки по отношение на това число.

На първо място, то има динамичен, неокончателен характер. Възможно е някои от съществуващите ресурси да не са описани и съответно не са включени в тази бройка, главно поради липса на леснодостъпна информация за тях. Заедно с това, в тази цифра не са отчетени и някои инициативи/ресурси с непосредствено предстояща реализация, въпреки наличната информация. Те, обаче, са включени в базата данни, създадена за нуждите на изследването и интернет страницата www.finansovogramoten.bg.

На второ място, описаните ресурси не са съпоставими като мащаб, ефективност на въздействието, устойчивост. Сред тях има такива, от които се ползват широк кръг лица и са устойчиви във времето, както и такива, които са ограничени по отношение на обхвата и имат по-скоро епизодичен характер.

Именно поради горното следва да се приеме, че този брой е по-скоро условен и не е изцяло обективен показател за активностите в полето на финансовата грамотност.

2.4. Какво се крие зад цифрите?

Описаните ресурси са много различни, включително и като комуникационни канали. Все пак могат да се обобщят две основни групи, които излизат начело: интернет базирани ресурси и при-съствени обучения/образователни програми

2.4.1. Интернет базирани ресурси

Основната група „ресурси“ са интернет базирани – над 53% от всички. В тях са включени интернет сайтове, медии, платформи, блогове, както Facebook активности. Някои от по-популярните са: MoitePari.bg, SmartMoney.bg, Semeinifinansi.bg, Tvoitefinansi.bg,

Spesti.li, Pensiopedia.bg, Investor.bg, Profit.bg, pariteni.bg, FinCity.bg, izbiram.bg и други. Описаните блогове са 14, като два от тях са корпоративни: на БНП Париба Лични Финанси и на Карол. Останалите са плод на индивидуално усилие.

Следва да се отбележи, че по-голямата част от интернет сайтовете са активни и в социалните мрежи: най-често имат ФБ страници, които активно развиват.

От март 2016 г. е активна и страницата – www.finansovogramoten.bg - която е разработена по проект „БГ Карта на финансовата грамотност“. Той представлява най-изчерпателната база данни в страната на съществуващите ресурси в областта на финансовата грамотност и осигурява лесен достъп до тях. Заедно с това, в сайта има приложение за оценка на личната финансова грамотност, което е уникално с това, че отчита не само нивото на знания, но и степента на рационално поведение. Сайтът служи за платформа за обявяване на нови инициативи, както и за търсене на подходящи партньори.

В бройката на интернет ресурсите са включени 2 уеб базирани приложения за управление на личен бюджет - myPocket.bg и portfeil.bg.

Интересна възможност е онлайн играта за управление на лични финанси “Mission: Rentier“, предлагана от сайта m2minvestclub.com, като достъпът е срещу заплащане.

Фигурира и наскоро създаден сайт, предлагащ система за обучение по финансова грамотност за деца - FiGram.bg.

Сред интернет базираните ресурси са включени и приложения за оценка на личната финансова грамотност. Такива имат Райфайзен банк и NN България. Банка ДСК развива като приложение „Речник на термините“. Пощенска банка са включени с кампанията „Финанси по ноти“ – ФБ базирани активности.

Прокредитбанк поддържат на сайта си полезна потребителска информация в рамките на дългогодишната си инициатива „ПРОзрачно“.

В базата данни са описани и интернет базираните ресурси,

които представляват „раздел“ в интернет страница. Например, в част от интернет медиите фигурира редовно поддържан раздел „Лични финанси“ - www.dnevnik.bg, www.capital.bg, www.money.bg, www.economic.bg, www.manager.bg.

Важен информационен източник е образователния портал с видеоуроци KhanAcademy, в чието преведено на български съдържание има част, посветена на финансите и финансовата грамотност.

В популярния сайт www.ucha.se има раздел с видеофилми, създадени по проект „Моят живот, моите финанси“ на фондация „Инициатива за финансова грамотност“ и „Джуніър Ачийвмънт България“.

В част от сайтовете на браншови асоциации и държавни институции се поддържат раздели с полезна за потребителите информация, основно „Въпроси и отговори“. При корпоративните сайтове, очаквано, тази информация има маркетингов характер, с някои изключения.

Все по-открояваща се е тенденцията социалните мрежи да се използват като водещ комуникационен канал, особено когато целевата група е сред младежката аудитория. Пример за това е инициативата на НАП „Влез в час с данъците“, която залага в голяма степен на социалните мрежи Фейсбук и YouTube. От март 2016 НАП стартира нова инициатива: серия видеоуроци по данъчна грамотност за ученици.

Все по-активно е присъствието в интернет пространството на удобни възможности за обучение като онлайн семинари, обучения и други. Кампаниите се провеждат основно във Фейсбук пространството и привличат голям брой заинтересовани от обучение лица. Вероятно „силата“ на този канал ще бъде активно използвана и в бъдеще. Основните „доставчици“ на този вид ресурси са частни компании/лица, специализирани в областта на финансите и управление на личните финанси.

Значителна част от „доставчиците“ на интернет базирани ресурси са активни и по отношение на друг вид ресурси, най-често предлагат и присъствени обучения.

2.4.2 Присъствени обучения/образователни програми

Вторият по значимост дял „ресурси“ е свързан с обученията/образователните програми, които са присъствени по своя характер. Те съставляват 31 % от всички ресурси. Много различни са като мащаб и устойчивост на образователната интервенция – от дългосрочни програми до сравнително епизодични семинари и лекции. Най-общо, са насочени към две целеви групи: „деца/младежи“ и „широка публика, активно население“. Преобладаващият брой ресурси от тази група са насочени към децата/учениците – 19 броя различни активности. Обученията, насочени към активното/възрастното население, са по-малко на брой, със сравнително по-ниска степен на систематичност и обхват.

Обучения за деца и младежи

Лидер в областта на обученията при младежите е Джуниър Ачийвмънт България. В описанието на ресурсите те фигурират с 4 програми в областта на финансовата грамотност, които са устойчиви във времето и с висок обхват на интервенцията.

През ноември беше обявена и мащабна инициатива на Джуниър Ачийвмънт България, реализирана с подкрепата на МОН и водещи финансови институции, която включва проучване на нивото на финансовата грамотност на българските ученици по стандартите на ОИСР, въвеждане на програма за обучение по финансова грамотност в училищата и съответно обучение на учители по нея. По този начин ефективно ще се адресира целевата група деца и младежи в системата на образованието.

Атрактивна, мащабна и ефективна е инициативата на НАП „Влез в час с данъците“, която комбинира присъствено обучение с активно присъствие в социалните мрежи. Образователният проект на НАП е насочен към ученици във възрастовата група 14-18 годишни, осъществява се от 100 души - доброволци, служители на НАП, в 28 областни града и досега са обучени 35 000 ученици. През март ще бъде представена е нова тяхна инициатива: курс от 20 видеоуроци.

ВУЗФ имат програма също насочена към по-големите ученици,

която изнасят периодично в училищата. Интересна е и инициатива на Библиотека „Л. Каравелов“, гр. Русе – „Забавна финансова грамотност“, чрез която се предлагат обучения за деца и младежи. Асоциация „Интегра“ работят по системата на международната фондация „Aflatoun“ и провеждат обучение по финансова грамотност на деца, предимно в Бургаски регион. Също интересен подход реализират от Общински детски комплекс – Средец, Бургас, към който са организирани кръжоци по финансова грамотност за деца на възраст 5-7 години.

Фондация „Инициатива за финансова грамотност“ присъства с програмата „Моят живот, моите финанси“. Тя е реализирана в периода 2013-2014 г. в партньорство с Джуниър Ачийвмънт България и MoitePari.bg, като през обучение по нея са преминали около 300 ученици. Нова инициатива на фондацията ще стартира през пролетта на 2016 г. – финансови работилници за тийнейджъри „За парите и други важни неща“. Тя е подкрепена от NN България. По нея е разработена иновативна методология за преподаване на финансови знания – посредством игри и други активности. Съдържа 10 теми с над 20 активни занимания. По нея ще бъдат обучени учители от цялата страна, а учебното помагало ще бъде свободно достъпно.

Институцията, която провежда най-устойчивата във времето програма за финансово обучение на ученици, е Комисията за финансов надзор. Нейната програма „Небанков финансов сектор“ се провежда ежегодно от 2004 г. Въпреки устойчивостта си, тази инициатива е сравнително малка като мащаб – в обучението ежегодно участват около 30 ученици. КФН организират и други обучения, например ежегоден семинар в Стопанската академия, Свищов.

БФБ-София също има инициативи в областта, като сред тях е играта „Улица на парите“. Игровата форма е в основата на „Левчето“ – инвестиционна присъствена игра, организирана периодично от AIESEC.

Също на игровия елемент са заложили от компанията „Leadersplay“, които предлагат платени обучения по финансова грамотност за деца.

Въпреки изброените активности, като цяло интервенцията не е достатъчно систематична и мащабна. Позитивно развитие на ситуацията следва да се очаква в резултат на въвеждането на новия предмет „Предприемачество“ в училищата.

Основна целева група сред младежката аудитория – студентите – остава на практика не адресирана. Активни в тази област са малко висши учебни заведения, като сред тях се отличава ВСУ „Черноризец Храбър“.

Обучения за възрастни/активно население

За тази целева група като цяло липсват систематични и достатъчно мащабни образователни интервенции. Следва да се направи уговорката, че тази група не е хомогенна, а напротив, състои се от множество аудитории със специфични потребности по отношение на обучението в областта на личните финанси.

Няколко са възможностите, които се предлагат към момента²⁸:

- Обучения, организирани от SmartMoney.bg в рамките на „Академия за лични финанси“ и извън нея, като основните, по-продължителни курсове са платени, но се предлагат и безплатни обучения.
- MoitePari.bg имат програми по лични финанси, които се провеждат несистематично.
- Наскоро стартиралата академия „Семейни финанси“ е програма на Провидент и фондация „Инициатива за финансова грамотност“, в рамките на която се провеждат присъствени обучения в цялата страна.
- Програмата „Не на дълговете, Да на парите“ е образователна програма на EasyCredit, разработена с фондация „Инициатива за финансова грамотност“, в рамките на която се провеждат присъствени обучения в цялата страна от 2014 г..
- Има възможности за по-специализирани обучения в областта инвестициите, предлагани от финансовите компании „Елана“ и „Карол“.

28. Изброените по-горе не представляват изчерпателен списък.

Като ресурс в областта на обученията е включена инициативата на Прокредит банк „ПРОзрачно“, стартирала през 2005 г., чиято основна цел е да информира гражданите за основните въпроси, които трябва да имат предвид при вземане на финансови решения.

Като цяло, съществуващите възможности са ограничени – на практика, българските граждани се учат по метода на „пробата и грешката“ и могат да разчитат основно на интернет пространство като източник на знания и информация.

Основните „доставчици“ на обученията в сферата на финансовата грамотност са частни компании, НПО секторът е много слабо представен, а държавата, на практика, отсъства. Този факт обяснява и преимущественото таргетиране на „интересни от гледна точка на бизнеса“ целеви групи – основно активно население, сравнително платежоспособни – и липсата на адекватни образователни ресурси за други (по-нискостатусни) групи.

2.4.3. Други ресурси

В базата данни са включени и други „ресурси“, сред които:

- Печатни информационни/образователни материали
Тук са включени книги, брошури и други. Сред тях са книгата „Къде растат парите“, чието издаване е реализирано от NN България, книгата „Застрахователна култура в България“, брошура на БНБ с информация за потребителите на финансови услуги, брошура „Въпроси и отговори за гарантирането на влоговете“ на ФГВБ и други.
- Дискусионни форуми – например, „Клуб на инвеститора“, отворен форум, който се провежда всеки месец.
- Публични прояви/събития – например, „Ден на отворените врати“ в КФН, активности по повод „Световна седмица на парите“ на БФБ-София.

- Електронни медии

Като „ресурс“ е включена и стартиралата наскоро ТВ „Блумбърг“, фокусирана върху икономиката и финансите. Включено е и едно интересно ТВ предаване „Потребителска кошница“ на БНТ2, в което темата „лични финанси“ е традиционно силно застъпена.

3. Заинтересовани страни и „доставчици“ на ресурси в областта на финансовата грамотност

Често се приема, че потребителите са единствените „печеливши“ от различните програми и инициативи за финансовата грамотност. В действителност, повишаването на финансовите знания и умения на населението носи ползи и е в интерес на множество страни – наред с потребителите на финансови услуги (настоящи и потенциални), такива са държавата, финансовата индустрия, финансовите регулатори, работодателите и работнически организации, образователните институции, неправителственият сектор.

3.1. Държавата

От по-общото твърдение, че финансовата грамотност е предпоставка за индивидуално благосъстояние, а то от своя страна е пряко обвързано с това на обществото, ползите от повишаване на финансовата грамотност на гражданите могат да се търсят в няколко посоки.

Повишаването на финансовата грамотност на населението стимулира спестяванията, способства за „финансовото включване“ на уязвимите групи, за намаляване на свърхзадлъжнялостта, и в крайна сметка за намаляване на бедността.

Променящите се зависимости между държавата и гражданите, изразени основно в промени в социалните системи, изискват

вземането на трудни решения и избори, а ако гражданите не са адекватно подготвени за тях, последиците от техните лоши финансови решения ще се поемат по един или друг начин от държавата. Именно затова държавата следва да е заинтересована от създаването и прилагане на политики в областта на финансовата грамотност. В крайна сметка, те следва да се приемат като инвестиция в човешки капитал, осигуряваща устойчиво икономическо и социално развитие.

Както бе отбелязано и по-горе, в България няма и не се работи върху национална стратегия за повишаване на финансовата грамотност, въпреки че са извършвани дейности в тази насока. Като цяло съществува разбиране от страна на държавните институции за необходимост от действия в тази насока, особено с оглед на все по-очертаващата се тенденция за „прехвърляне“ върху индивида на редица финансови отговорности. Липсата, обаче, на единна визия, политика и координация, на практика, оставя темата не адресирана.

Положителни тенденции и практики, обаче, има.

С въвеждането от МОН на предмета „Технологии и предприемачество“ в училищните програми от първи клас ефективно се адресира въпросът за финансовото образование на децата и младежите.

НАП провеждат също много активна политика в областта на повишаване на информираността и данъчната грамотност на младежите и на широката публика.

Комисията за финансов надзор е институцията, която има разработена „Програма за защита на потребителите на небанкови финансови услуги и за повишаване на финансовата грамотност“ за периода 2012-2015 г., която се очаква да бъде актуализирана.

НОИ и ФГВБ са сред институциите, които провеждат активна информационна политика, като поддържат кол центрове и публикуват информация на институционалните си сайтове.

3.2. Финансова индустрия

За финансовата индустрия е „изгодно“ от бизнес гледна точка потребителите (настоящи и потенциални) да имат по-добри финансови познания и да са информирани. Такива потребители поясно разбират ползите от финансовите продукти и услуги и е вероятно да потърсят услугите на финансовите институции. В резултат, финансовите институции могат да увеличат бизнеса си и да намалят (относително) разходите за маркетинг на продуктите си.

Обратно, слабото познаване на спецификите на даден финансов продукт, задълженията и правата, свързани с ползването му, може да доведе до неудовлетвореност на потребителя и най-често се свързва с отказ от ползване на финансови продукти. Същевременно, финансово грамотните потребители по-рядко закупуват (използват) неподходящ за тях продукт, което води до намаление на вероятността от потребителско неудовлетворение, и в резултат намаление на разходи, свързани с решаване на потребителски жалби и спорове.

В България значителна част от ресурсите в сферата на финансовата грамотност се реализират от или с подкрепата на финансови институции. Сред тях са NN България (животозастраховане и пенсионно осигуряване), ОББ и ОББ Асет Мениджмънт, Ситибанк, Прокредит Банк, Райфайзенбанк, Пощенска банка, Банка ДСК, MetLife България, Visa България, Mastercard, небанковите финансови компании Провидент България и EasyCredit, финансовите компании „Елана“ и „Карол“.

Отговор на въпроса „много или малко е това“ ни дават цифрите²⁹. Едва около 4% от финансовите компании са ангажирани в областта на финансовата грамотност.

Например, дейност в областта на финансовата грамотност имат³⁰ :

- 6 от над 30 банкови институции
- 1 от 9 пенсионно-осигурителни дружества
- 2 от 43 застрахователни и животозастрахователни дружества
- 2 от 169 небанкови финансови компании
- 3 от 30 управляващи дружества и 69 (45 от тях банки) инвестиционни посредници.

3.3. Образователни институции

Управлението на личните финанси се е превърнало в житейско умение на 21 век и в този смисъл програмите за финансова грамотност, преподавани в учебни заведения, способстват за бъдещата житейска реализация на младите хора. Такива програми могат да дадат търсената „практическа и житейска“ ориентация на учебния процес.

Извън системата на училищното образование, се прави пренебрежимо малко. При висшите учебни заведения, извън някои единични активности, не се реализират инициативи, които да подпомогнат студентите да придобият практически знания и умения в областта на личните финанси.

29. По данни на БНБ и КФН

30. Данните не са изчерпателни, включват основно налична в публичното пространство информация

3.4. Неправителствен сектор

Обществени групи, подпомагани от неправителствените организации, обикновено са сред уязвимите групи, които обичайно изпитват сериозни финансови и материални затруднения. Подобрването на нивото на финансова грамотност на тези групи спомога за преодоляване на финансовите затруднения и за избягването на бъдещи финансови проблеми.

В международната практика неправителственият сектор играе съществена роля като „доставчик“ на ресурси в областта на финансовата грамотност. Без изненада, в България ситуацията е далеч от желаното. Две са по-активните неправителствени организации в тази сфера – Джунинър Ачийвмънт България и фондация „Инициатива за финансова грамотност“. Има и други НПО, които имат епизодични активности в областта. Значително по-голяма част от НПО развиват дейност в посока „изграждане на предприемачески умения“.

3.5. Браншови асоциации в областта на финансовия сектор

Практиката по света сочи, че често те са инициатори и реализатори на инициативи в областта на финансовата грамотност. В България ситуацията е доста по-различна. Към момента браншовите асоциации са много слабо активни – на практика, няма достатъчно мащабна инициатива/ресурс, която да е подкрепена или реализирана от тях.

АБЗ е инициирала кампания за популяризирането на ползите от животозастраховките и поддържа специално създаден за целта сайт - mylifebg.com - и ФБ страница.

Като по-активна може да се определи дейността на АКАБ, кои-

то провеждат редовни проучвания за задлъжнялостта на българите и имат сериозно медийно присъствие.

АББ поддържат раздел с полезна за потребителите информация на сайта си. БАДДПО поддържат на сайта си рубрика „Въпроси и отговори“.

Вероятно, тази ситуация ще се промени в близко бъдеще, тъй като част от браншовите асоциации планират по-активна политика в сферата на финансовата грамотност.

3.6. Частни (нефинансови) компании, медии

С все по-налагащото се в обществото разбиране, че финансовата грамотност е житейско умение, което трябва да бъде придобито от всеки, компании, специализирали се в областта на „доставка“ на знания по лични финанси, могат при определени условия да развият успешен бизнес модел, като едновременно изпълняват обществено значима дейност.

Този сектор е сред най-активните „доставчици“ на образователни ресурси, като, на практика, те „покриват“ групата на пълнолетното население.

3.7. Работодатели и работнически организации

Редица изследвания доказват, че хората, изпитващи финансови затруднения, са по-слабо продуктивни, по-често отсъстват от работа, включително и поради болест в резултат на стрес. Програмите за финансова грамотност за работници и служители повишават уменията им за управление на личните финанси и в резултат те могат по-пълноценно да се посветят на работните си задължения.

В България отделни работодатели организират за своите работници и служители обучения в областта на личните финанси, но това не е масова практика.

V. БЕЛИТЕ ПОЛЕТА НА КАРТАТА НА ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ В БЪЛГАРИЯ

1. Основни „липси“

Очертаната карта на финансовата грамотност в България е пълна с „бели полета“ и неадресирани въпроси. Ето основните изводи:

- ✓ Липсва форум, който да обедини заинтересованите страни и да стимулира диалога и обмена на добри практики. Нуждата от такъв бе нееднократно подчертана и по време на срещите, организирани в рамките на проекта, а самата партньорска мрежа може и трябва да послужи за отправна точка за създаване на устойчиво във времето формиране.
- ✓ Крайно недостатъчни са образователните инициативи/ресурси, които имат систематичен, устойчив и достатъчно мащабен характер. С други думи „работи се на парче“.
- ✓ „Неглижирани“ са редица целеви групи. На практика, възрастното население може да разчита основно на интернет ресурси. Следва да се отчете, че когато говорим за широка публика/възрастно население, то се състои от множество целеви групи, съществено различаващи се в своите характеристики и нужди от финансово ограмотяване.

- ✓ Няма адекватни/отговарящи на специфичните потребности образователни ресурси, предназначени за групи като студенти, млади хора, изключени от образователната система, пенсионери, финансово уязвими групи: безработни, потребители с финансови затруднения; лица с ниски доходи и такива, които получават социални помощи, малцинствени групи.
- ✓ Изброените по-горе дефицити и проблеми се дължат в основата си на липсата на политика на национално ниво по въпросите на финансовата грамотност.

2. Информираност на потребителите: финансовата грамотност като ключ към разчитането на разкриваната информация за финансовите услуги и продукти

Наличието на качествена – ясна, систематизирана и разбираема - информация за финансовите продукти и услуги се приема като основна предпоставка на рационалното потребителско поведение. Изисквания в тази насока са нормативно (законово) въведени за редица финансови продукти. Въведени са стандартизирани форми за разкриване на информация, например, за колективните инвестиционни схеми – „документ с ключова информация за инвеститора“, потребителските кредити – „стандартен европейски формуляр“, ипотечните кредити (предстои с приемането на Закона за ипотечните кредити).

Това „изобилие“ от информация има за цел да подпомогне потребителя, но то води до някои ограничения и негативни последици.

- На първо място, за да разбере дори и ясно структурираната информация, потребителят трябва да разполага с определен инструментариум за това – да има достатъчно финансови познания, за да може да осмисли и разбере информацията, както и да осмисли последиците от дадено финансово решение в дългосрочен личен план. **С други думи, ако потребителят е финансово неграмотен, ефектът от законовата защита на неговите интереси би бил силно ограничен.**
- На второ място, наблюдава се процес, при който „изобилието“ на информация и алтернативи за избор, води до информационно „пренасяване“ и в известна степен резултира в отказ от ползване на всички предоставени информационни възможности с всички произтичащи от това негативни последици за потребителите.
- На трето място, дисперсията на информацията води до допълнително затруднение за потребителите. За да могат те да направят информиран избор, се предполага, че трябва да сравнят наличните на пазара оферти за дадени финансови продукти и услуги. На практика, именно поради дисперсията на информацията, потребителите не са в състояние да направят изчерпателно сравнително проучване. Този проблем е адресиран в европейското законодателство чрез въвеждане на редица изисквания за разработване и поддържане на интернет сайтове за ценово сравнение на финансови продукти от страна на държавни институции или организации с държавна подкрепа. Такъв сайт в България няма и не се работи по създаването му.

3. Основни препоръки

От висока степен на финансова грамотност имат полза не само индивидите, но и икономиката (и преди всичко финансовия сектор), и обществото като цяло³¹. Финансовата грамотност, като се опира на разбиране на финансовите концепции, потенциалните ползи и рискове на различните финансови продукти, в крайна сметка се превръща в умение за управление на баланса на домакинството. Изграждането и развитието на умения за управление на баланса на домакинството в обществото може да отнеме десетилетия, ако не и едно поколение. Но, както умението да се управлява автомобил се смята за необходимо и подлежащо на усвояване, така и уменията, необходими за вземане на благоразумни финансови решения и управление на баланса, са необходими и могат да бъдат научени. Изхождайки от дългосрочния характер на усилията по издигане нивото на финансова грамотност, отправяме следните препоръки:

1. Ангажимента за издигане на нивото на финансовото образование да бъде делегиран със закон на релевантна държавна институция.
2. Да бъде формирана устойчива организационна структура, която да направлява и координира дейностите и програмите по финансово образование, която да включва
 - Координационен механизъм, с водеща роля на релевантна държавна институция.
 - Разработване на Стратегия за финансово образование в България и
 - Осигуряване на дългосрочно и устойчиво през годините финансиране на дейностите.

31. *Brussels, 18.12.2007 COM(2007) 808 final COMMUNICATION FROM THE COMMISSION FINANCIAL EDUCATION, p. 3-4*

3. Като първа стъпка е препоръчително да се създаде координационно звено, в което да бъдат представени заинтересованите страни от различни сектори на обществения живот. Като основа може да послужи работната група, създадена по проект „БГ Карта на финансовата грамотност“.
4. Да бъдат обобщени резултатите от различни проучвания на степента на финансова грамотност у нас, извършени през последните пет години с цел формулиране на приоритетни теми за финансово образование и определяне на целевите групи за интервенция.
5. Разработване и утвърждаване на стандартен въпросник за периодична оценка на финансовата грамотност у нас на всеки три до пет години.
6. Да бъде отчитан редовно опита на други страни при дизайна и подбора за финансиране на конкретни програми за финансово образование. Да бъдат тествани и детайлно оценявани за ефективност осъществените програми.
7. Като част от реализиране на Стратегията за финансово образование в България да бъде развит капацитета на потребителски организации и/или бъде създадена нарочна публична организация за предоставяне на безплатни финансови съвети от общ характер (generic advice) на потребителите. Тази дейност да стъпи на резултатите от реализирания през 2012 г. проект³², финансиран от Европейската комисия.

32. SANCO/2011/B4/003 „Development and organization of training courses for non-profit entities in the EU which provide financial advice to consumers“.

ОПИСАНИЕ НА РЕСУРСИТЕ В ОБЛАСТТА НА ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ

ОН-ЛАЙН ДОСТЪП НА: WWW.FINANSOVOGRAMOTEN.BG

БЕЛЕЖКИ: Не се гарантира пълен обхват на съществуващите ресурси.

Описанията на ресурсите са съставени от съответния доставчик на ресурса или от екипа по проекта въз основа на наличната публична информация за ресурса.

ИНТЕРНЕТ БАЗИРАНИ РЕСУРСИ

Наименование	Реализация: Собственик/ организатор/ партньор	Достъп до ресурса	Кратко описание
ИНФОРМАЦИОННИ/ОБРАЗОВАТЕЛНИ ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦИ			
Финансов портал MoitePari.bg www.moitepari.bg	МОИТЕ ПАРИ	Сайт: www.moitepari.bg ФБ страница: https://bg-bg.facebook.com/moitepari.bg/	MoitePari.bg е финансов пътеводител, който активно наблюдава финансовият пазар и безпристрастно анализира всички данни за финансови оферти за ипотечни и потребителски кредити, лизинги за автомобили, бързи кредити, кредитни и дебитни карти, срочни депозити, спестовни сметки, бизнес кредити, взаимни фондове и застраховки. Информацията се представя в удобни сравнителни таблици.

Smartmoney.bg	SmartMoney.bg	<p>Сайт: http://smartmoney.bg/</p> <p>ФБ страница: https://www.facebook.com/smartmoney.bg/?fref=ts</p>	<p>Целта на сайта е да подобри финансовата грамотност и благосъстоянието на хората в България чрез споделяне на практически и приложими знания и умения в сферата на личните финанси и предприемачеството. SmartMoney.bg организират безплатни и платени присъствени и онлайн обучения.</p>
<p>Интернет страница „Семейни финанси“ www.semeinifinansi.bg</p>	<p>Провидент Файненшъл България в партньорство с Фондация „Инициатива за финансова грамотност“</p>	<p>Сайт: www.semeinifinansi.bg ФБ страница: https://www.facebook.com/semeinifinansi?ref=aymt_homepage_panel</p>	<p>Сайтът Семейни финанси е образователен, в него на достъпен и разбираем език финансови експерти пишат по теми от финансовия живот на всеки човек. На сайта има секция „Попитай експерта“ за лични въпроси на гражданите, на които се отговаря в рамките на 1-2 дни. В сайта може да намерите съвети и идеи за това как да структурирате бюджета си, как да спестявате или къде да инвестирате, как да растете в кариерата или какво да изберете, когато сте предприемачи. Чрез налични тестове на сайта може да проверите финансовите си познания - колко знаете за бюджета, колко информирани сте относно кредитите или колко бързо разпознавате изгодните оферти. Стартирани са обучения на Академия „Семейни финанси“ из цялата страна.</p>

<p>Интернет страница „Твоите финанси“ www.tvoitefinansi.bg</p>	<p>Комисия за финансов надзор</p>	<p>Сайт: www.tvoitefinansi.bg</p>	<p>Специалният информационен потребителски сайт с интегрирани интерактивни образователни помагала на КФН цели подобряване защитата на потребителите чрез повишаване на обществената информираност. Информационният портал предоставя ясна и достъпна информация за изграждане на доверие във финансовите пазари и дейността на Комисията. Сред инструментите, които са разработени и предложени в сайта има: финансов речник; финансово помагало „Финанси под лупа“, което представлява набор от важни за потребителите документи; тестове за оценка на финансовата грамотност - инструмент, който по забавен начин стимулира интереса към финансовите знания и умения; наръчник на правата и всякакви конкретни съвети и потребителски казуси.</p>
<p>Интернет страница Pensiopeia.bg www.pensiopeia.bg</p>	<p>NN България</p>	<p>Сайт: www.pensiopeia.bg</p>	<p>Pensiopeia.bg е електронен портал за информация в сферата на пенсионното осигуряване. Сайтът агрегира и представя по лесен и достъпен начин богата информация за пенсионната система в страната.Цел на портала е да предоставя на достъпен и разбираем</p>

		<p>език актуална информация относно функционирането на пенсионната система в страната и възможностите и предимствата на тристълбовия пенсионен модел. Отделните секции на сайта са свързани със следните теми: пенсионна система в България, условия за пенсиониране, допълнителни възможности за пенсионни доходи, разлика между допълнителна и държавна пенсия, как работи допълнителното задължително пенсионно осигуряване, какъв пенсионен доход мога да очаквам, какво се случва с парите ми за пенсия, колко пари имам в сметката. Порталът представлява и платформа за споделяне на знания и опит благодарение на секцията от въпроси и отговори и на библиотеката с материали по темата за пенсионното осигуряване. Отговорите на постъпващите въпроси за функционирането на пенсионноосигурителната система се подготвят от експерти от NN България, като за запитванията, свързани с държавното обществено осигуряване, се използва и информация, предоставена с любезното съдействие на Националния осигурителен институт (НОИ).</p>
--	--	--

<p>Интернет страница „Спести.ли“ www.spesti.li</p>	<p>ОББ Асет Мениджмънт</p>	<p>Сайт: http://spesti.li/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%B7%D0%BD%D0%BE/1/YNK3IlazMdezINaPIliblKjIde3YpODMBeLMRkfipevIR</p> <p>ФБ страница: https://www.facebook.com/Spesti.li.page/?fref=ts</p>	<p>Чрез примери от всекидневие то се представят реални съвети за спестяване и управление на семейния бюджет. Ресурсът е предназначен за лица в трудоспособна възраст – от 18 до 65 г. като достъпът до него е свободен. Инициативата е предизвикала сериозен интерес от страна на публиката.</p>
<p>Интернет страница „Умни пари“ www.umnipari.bg</p>	<p>VISA</p>	<p>Сайт: http://www.umnipari.bg/</p>	<p>Umnipari.bg е за всички, които искат да управляват парите си по-добре - от това да знаят какво представлява кредит и лихвен процент до определяне на бюджет, избиране на най-добрите финансови възможности и справяне с финансовите проблеми. Сайтът предоставя обучителни уроци. Всеки урок завършва с кратък тест, чрез който потребителят може да види силните и слабите си страни. Практическите примери показват как други хора са се справили с финансовите предизвикателства и възможности. В речника има обяснение на най-често срещаните финансови термини. Последният тест позволява да се проверят вече натрупаните познания.</p>

<p>Интернет страница izbiram.bg www.izbiram.bg</p>	<p>izbiram.bg</p>	<p>Сайт: https://izbiram.bg/ https://www.facebook.com/izbiram.bg/?fref=ts</p>	<p>Информационен портал, който сравнява условията на компании от различни финансови сектори, с цел да улесни своите потребители в избора на най-добрата услуга за тях, и като качество и като цена. Предлага съвети в областта на банкирането, застраховането, кредитирането и пенсионното осигуряване.</p>
<p>Tvoitepari.com</p>	<p>Тони</p>	<p>Сайт: http://tvoitepari.com/</p>	<p>Сайтът е създаден с идеята хората да се научат да управляват по-ефективно парите си и да се ориентират по-лесно в многообразието от кредитни и застрахователни продукти на пазара, да могат да направят най-добрия избор на финансов продукт – този, който ще отговори най-пълно на нуждите им и да бъде съобразен с индивидуалните им възможности да го обслужват във времето.</p>
<p>FinCity.bg</p>	<p>„ФинСити България“ АД</p>	<p>Сайт: http://www.fincity.bg/</p>	<p>Финансовият портал поддържа онлайн база данни с всички актуални оферти в областта на личните финанси с цел по-добро, по-бързо и ефективно сравнение. Допълнително FinCity предоставя платена услуга по индивидуално консултиране.</p>

Bogatstvoto.com		Сайт: http://bogatstvoto.com/index.php/finansova-kultura	Сайт за финансова култура и лично развитие. В раздела за финансова култура има под-категории бизнес със сърце, финансова грамотност, лични финанси, инвестиране, активи и пасиви.
Готови сме на всичко за децата си днес, да направим нещо и за тях утре	Асоциация на Българските Застрахователи	Сайт: http://mylifebg.com/ ФБ група: https://www.facebook.com/pages/My-Life/296650183844548?fref=ts	Това е кампания насочена към запознаване с животозастраховането и ползите от него.
Кан Академия България	Сдружение „Образование без раници“	Сайт: https://bg.khanacademy.org ; https://docs.google.com/spreadsheets/d/1zkzWJ5gaSCHh1v_xf3HGp3L2U_0HDrx9nI4zeHEGvPc/edit?usp=sharing	Khan Academy е световна образователна организация с нестопанска цел. Създателят ѝ, Салман Кан, помага само на братовчедка си в началото, след което, през 2009 г., започва да качва уроците си в Интернет, за да са достъпни за по-голяма аудитория. Българският проект цели да предостави това безплатно образование на световно ниво на български език за всекиго и навсякъде с цел подпомагане на социалната интеграция и личностната им реализация. Има значително количество уроци, посветени на икономиката и финансите.

НОВИНАРСКИ/ИНФОРМАЦИОННИ САЙТОВЕ

Investor.bg	Медийна група Bulgaria On Air	<p>Сайт: http://www.investor.bg/</p> <p>ФБ страница: https://bg-bg.facebook.com/Investor.bg</p>	<p>Investor.bg е източник на бизнес и финансова информация - новини, анализи, фондова борса, финансови отчети, Форекс, Имоти, Компании, Комуникации (PR, маркетинг, реклама и информационни технологии), индекси в реално време, котировки, фючърси. Допълнително, сайтът има категория Обучение, в която са включени статии с новини в областта на финансовата грамотност и образованието по принцип, финансов речник, образователни статии на тема „Първи стъпки във Forex“ и „Търговия със CFD“.</p>
Profit.bg	Sportal Media Group	<p>Сайт: www.profit.bg</p> <p>ФБ страница: https://bg-bg.facebook.com/profit.bg</p>	<p>Profit.bg е финансов сайт, създаден да отговори на нарастващите нужди на потребителите от навременна, пълна и достоверна информация за българския и международния финансов пазар с акцент върху авторските новини и анализи, новини за регионалните фондови пазари, интервюта с водещи компании, обучения за начинаещи инвеститори, новини в сферата на недвижими имоти и др.</p>

			Целта на сайта е бързо и своевременно информирание на инвестиционната общност за най-важните събития от света на бизнеса, с което да ги подпомогне максимално при вземане на инвестиционни решения.
Капитал www.capital.bg	Икономедия АД	Сайт: http://www.capital.bg/biznes/moiat_kapital/ ФБ страница: https://www.facebook.com/capitalbg/	Изданието – печатно и онлайн – има рубрика, посветена на управлението на личните финанси „Моят капитал“
Дневник www.dnevnik.bg	Икономедия АД	Сайт: http://www.dnevnik.bg/biznes/lichni_finansi/?ref=secondarymenu ФБ страница: https://www.facebook.com/dnevnik	Изданието има рубрика, посветена на управлението на личните финанси „Лични финанси“
pariteni.bg	Нетинфо	Сайт: http://www.pariteni.bg	Pariteni.bg информира потребителите си за различните видове финансови услуги и продукти, въпроси свързани с кредитирането и спестяванията. Има специална рубрика с

			<p>практични съвети и мнения за личните финанси.</p> <p>Сайтът предлага и няколко калкулатора - за работна заплата, застраховане, кредитиране и оценка на имоти. Има и специализирани финансови анализи.</p>
money.bg	Уеб Медиа Груп	<p>Сайт: http://money.bg/</p> <p>ФБ страница: https://www.facebook.com/money.ibox.bg</p>	<p>Money.bg е сайт, който предоставя на потребителите си финансови, икономически и бизнес новини, като отделна рубрика „Лични финанси“ предлага финансови съвети.</p>
Insmarket.bg	“ИНШУРЪНС БГ” ООД	http://insmarket.bg/	<p>Сайтът предлага богата и актуална информация за застрахователния и осигурителния пазар.</p>
Zastrahovatel.com/ Вестник „Застраховател“	Вестник „Застраховател“	http://www.zastrahovatel.com/	<p>Печатно издание и интернет сайт за застрахователна информация</p>
БЛОГОВЕ			
Блог „Нека говорим за...“ http://www.bnpparibas-pf.bg/blog/	БНП Париба Лични Финанси	Блог: http://www.bnpparibas-pf.bg/blog/	<p>Блогът предоставя полезни и приложими съвети за управлението на личните финанси, за дейността на БНП Париба Лични Финанси, успешни истории на техни клиенти и актуални новини за бъдещи проекти. Публикуват се мнения на доказани специалисти, които да отговорят на актуални въпроси и теми</p>

			от ежедневието. Блогът предлага разнообразни съвети за организиране на семейния бюджет, така че да бъдат избегнати финансови затруднения, за потребителските кредити, за покупка на техника и автомобили, за избор на изгоден кредит, за ориентирани в множеството промоции в магазините и т.н.
Блог на Елана Трейдинг http://blog.elana.net/	Елана Трейдинг	Блог: http://blog.elana.net/	Блогът предоставя интересна и актуална информация за инвеститорите.
Блог „Кратък наръчник за твоите лични финанси“ http://karollcapital.bg/blog/	Карол Капитал Мениджмънт	Блог: http://karollcapital.bg/blog/	Кратък наръчник за твоите лични финанси е част от Блога на Карол Капитал Мениджмънт - пространство за лични финанси, спестявания и инвестиции, с множество тематични публикации и възможност за търсене в него по ключова дума. Карол Капитал Мениджмънт организират он-лайн обучения.
Блог „Kadebg“ http://kadebg.com/	Рая Христова	Блог: http://kadebg.com/	kadebg (къде-бе-ге) е първият български блог за пари и лични финанси. Създаден е през 2010 г. и е вдъхновен от личните финансови успехи и неуспехи на автора на блога.

Блог: „за Парите“ http://zaparite.blogspot.bg/	Мариян Йорданов	Блог: http://zaparite.blogspot.bg/	Блог с публикации свързани с личните финанси, чийто автор е журналист . Материалите в блога не са писани по правилата на журналистиката, а са на прима-виста, като целта е да се предаде смисълът, а читателят да си доразвие тезите.
Блог: „Без лев / Пари, икономика и финанси“ http://bezlev.com/	Екип от специалисти с опит и знания в банковия и финансов сектор	Блог: http://bezlev.com/	BezLev.com е блог за пари и лични финанси, породен от нарастващата необходимост за изграждане и поддържане на финансова култура, както и на основни познания по лични и глобални финансови въпроси у българина.
Блог: „Хората, парите и...“ https://horataparite.wordpress.com/	Стефан Трашлиев	Блог: https://horataparite.wordpress.com/	Хората, парите и... е авторски сайт, наричник за лични финанси, в който се популяризират знания в областта на общата финансова култура.
Блог: „ЗдравДух.ком/ Здраве и лични финанси“ http://www.zdravduh.com/	Теодора Дончева-Влаховска	Блог: http://www.zdravduh.com/	Блогът има раздел за лични финанси, в който авторът споделя лични идеи в няколко рубрики: спестявания, финансова свобода, възможности за допълнителен доход, стойността на парите и споделени финанси.
Блог: Kendov / Блог за лични и фирмени финанси http://kendov.com/	Васил Кендов	Блог: http://kendov.com/	Целта на автора е да събере в този блог цялата информация по отношение на порочните банкови практики и да даде своя принос за промяната им.

Блог: „Моите финанси/ Полезно за вашите лични финанси http://moitefinansi.com/	smilemaker	Блог: http://moitefinansi.com/	Блогът съдържа авторски публикации на мъж с псевдоним smilemaker, осъзнал необходимостта от финансовата грамотност и споделящ наученото.
7financial	Оги	Блог: http://www.7financial.com/	Блог посветен на първите 7 години във финансите. Създаден е от бащата на 8-годишно дете, подтикнат да го възпита как да пази и управлява парите си.
Мини академия за начинаещия инвеститор		Блог: http://investoracademy.blogspot.bg/	Блогът предоставя глобален и локален поглед върху всичко влияещо на инвестициите и инвестиционния процес. Публикациите са етикетирани по теми.
Fast Development	Консултантска компания Fast Development	Блог: https://fdvp.eu/fd-blog/	Блог за персонално финансово планиране с тематични публикации.
ОНЛАЙН ИГРОВИ ОБУЧЕНИЯ			
Mission: Rentier	Кооперация M2M Клуб	Сайт: http://m2minvestclub.com/mission-rentier/	Онлайн образователна игра, благодарение на която за два месеца се натрупват знания и практически умения, необходими за постигане на финансова независимост.
ФИГРАМ	ФИГРАМ	Сайт: http://figram.com/index.php	ФИГРАМ е система за изграждане на финансови умения при децата. Разработен е образователен продукт, който се предлага чрез сайта.

ОНЛАЙН ТЕСТОВЕ ЗА ОЦЕНКА НА ЛИЧНИТЕ ФИНАНСОВИ ПОЗНАНИЯ			
Личен финансов портрет	Райфайзенбанк (България) ЕАД	Сайт: http://www.rbb. bg/bg/individual- clients/personal- financial-portrait/	Личният финансов портрет е услуга, чрез която може да се направи проверка на финансовото състояние в 4 основни области на личните финанси: - Баланс на приходите и разходите; - Спестовност; - Кредитна задлъжнялост; - Покриване на рискове. Услугата е безплатна и не се изискват документи. Благодарение на нея потребителите получават информация за финансовото си състояние, като се идентифицират областите от личните финанси, за които е препоръчително да се обърне внимание - например прекалена задлъжнялост, необходимост от сключване на застраховки, допълнително пензионно осигуряване и др.
FQ Тест	NN България	Сайт: http://www. myfinancia personality.com/ ?lang=BG	FQ Тест е уеб-базирано приложение, с помощта на което хората могат сами, по забавен и увлекателен начин, да определят какъв е техният финансов профил. Разбирането на личностния финансов профил помага на

			<p>всеки човек да си даде сметка за своите предпочитания при вземане на финансови решения, както и за толерантността си към риск. На база на тази информация хората могат по-добре да организират управлението на своите финанси.</p>
<p>ОНЛАЙН ПРИЛОЖЕНИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ/БЮДЖЕТИРАНЕ</p>			
MyPocket.bg	Експертен екип	<p>Сайт: http://mypocket.bg/</p> <p>ФБ страница: https://bg-bg.facebook.com/myPocket.bg/</p>	<p>myPocket.bg предлага онлайн водене на бюджет и дава възможност на потребителите си да получат цялостна представа за това как и за какво харчат парите си. Сайтът ще помогне и на хората, които тепърва са решили да организират бюджета си, но по една или друга причина не намират подходящ и достъпен начин.</p>
portfeil.bg		<p>Сайт: http://portfeil.bg/</p> <p>ФБ страница: https://m.facebook.com/portfeil.bg</p>	<p>Уеб-базирано приложение за управление на личните и фирмените финанси и за водене на семейно счетоводство. Потребителят може сам да определя как да разделя приходите и разходите си, да ги въвежда по всяко време, да използва мощните средства за водене на статистика, прогнозиране и съвети.</p>

FACEBOOK АКТИВНОСТИ

ОББСъвет	ОББ	<p>https://www.facebook.com/UnitedBulgarianBank</p> <p>https://www.facebook.com/UnitedBulgarianBank/app/1568576360022174/</p>	<p>Предоставя на публиката възможност да се запознае с отговори на често поставяни въпроси при извършване на трансакции, свързани със сигурността на банкирането, пътуването и разплащането в чужбина, подписването и предоговарянето на договорни условия и пр. Съветите са както текстови, така и във видеоформат, като последните са качени като отделна категория в официалния YouTube канал на ОББ. Ресурсът е предназначен за лица в трудоспособна възраст – от 18 до 65 г.. Инициативата е предизвикала сериозен интерес от страна на публиката.</p>
ОББЕ нциклопедия	ОББ	<p>https://www.facebook.com/UnitedBulgarianBank</p>	<p>Увлекателно разказва за произхода на съвременните финансови инструменти и за историята на банкирането изобщо. Ресурсът е предназначен за лица в трудоспособна възраст – от 18 до 65 г.. Инициативата е предизвикала сериозен интерес от страна на публиката.</p>

Security Quiz	ОББ	https://www.facebook.com/UnitedBulgarianBank https://apps.facebook.com/ubb_quiz/	<p>Посредством въпросник тип quiz е предизвикан интереса на публиката към по-висока култура в сферата на опазването на личните и банкови данни, както и безопасното онлайн пазаруване, мобилно и електронно банкиране. Ресурсът е предназначен за лица в трудоспособна възраст – от 18 до 65 г.. Инициативата е предизвикала сериозен интерес от страна на публиката, като активността по отношение на анкетата е изключително висока.</p>
Научете с ОББ	ОББ	https://www.facebook.com/UnitedBulgarianBank/app/826293850770164/	<p>Чрез серия от въпроси под формата на quiz веднъж в седмицата се провокира интереса на публиката към значението на ключови термини в банковото дело, голяма част от които са се превърнали в константа в общуването с финансови институции и често са недостатъчно ясни за клиентите. Ресурсът е предназначен за лица в трудоспособна възраст – от 18 до 65 г.. Инициативата е предизвикала сериозен интерес от страна на публиката, като активността по отношение на анкетите е изключително висока.</p>

<p>Проект „Баба каза...“</p>	<p>ОББ Асет Мениджмънт</p>	<p>https://www.facebook.com/Spesti.li.page/</p>	<p>Баба каза... - Представя на достъпен и близък до публиката език съвети за разумно управление на месечния бюджет. Ресурсът е предназначен за лица в трудоспособна възраст – от 18 до 65 г.. Инициативата е предизвикала високата активност и ангажираност на публиката по отношение на съветите „Баба каза...“, под които последователите на страницата на Спести.ли във Фейсбук не само коментират, но и предлагат свои идеи за напътствия, които после се публикуват от името на „бабата“.</p>
<p>„Минутка! Финанси“</p>	<p>ОББ Асет Мениджмънт Фондация Инициатива за финансова грамотност</p>	<p>https://www.facebook.com/Spesti.li.page/ https://www.facebook.com/Spesti.li.page/videos?fref=photo</p>	<p>Представя основополагащите понятия , особености и насоки за работа с финансови инструменти като акции, облигации, ценни книжа и се дава повече гласност и яснота за публиката относно работата на взаимните фондове. Ресурсът е предназначен за лица в трудоспособна възраст – от 18 до 65 г.. Инициативата е предизвикала сериозен интерес от страна на публиката.</p>

СпестилиФакт	ОББ Асет Мениджмънт	https://www.facebook.com/Spesti.li.page/ https://www.facebook.com/hashtag/%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D1%84%D0%B0%D0%BA%D1%82?source=feed_text&story_id=547284462094357	В кратки и простички факти се представя ключова за разбирането на взаимните фондове информация и съвети за това къде може да бъде намирана актуална такава. Ресурсът е предназначен за лица в трудоспособна възраст – от 18 до 65 г.. Инициативата е предизвикала сериозен интерес от страна на публиката.
Финанси по ноти – проект за корпоративна социална отговорност на Пощенска банка	Пощенска банка („Юробанк България“ АД)	https://www.facebook.com/PostbankBG/app/426135437586276/	Дейностите включват: - Проучване за финансовата грамотност на българите; - Страници с финансови съвети в сп. „Форбс“; - Онлайн съветник, базиран на проучването, който стартира като специална апликация на фейсбук страницата на банката. Интерактивната апликация дава възможност на хората не само да се информират, но и да се ангажират активно със споделяне и елементи на игровизация, което да увеличи влиянието на проекта и обхвата на аудиторията.

ДСК Речник	Банка ДСК	https:// www.facebook.com/?_rdr=p#!/dskbank/app_1608366759389460	През миналата година в корпоративната си фейсбук страница Банката предложи на своите потребители подробен речник на финансовите термини и изрази с обяснения и на основните характеристики на видовете продукти. Речникът предлага възможност на потребителите да станат съавтори на речника, като допринасят за актуализацията му, предлагайки въвеждането на нови термини, заедно с техните описания, свързаните с тях примери и сродни термини.
FACEBOOK ГРУПИ			
Лични финанси	Fast Development (Preslav Kitipov)/ Институтът на Дипломираните Финансови Консултанти	ФБ група: https://www.facebook.com/groups/bgfinance/	Платформа за всички, които се интересуват от доброто управление на личните финанси. На фейсбук страницата ще научите, ще коментирате, ще споделяте идеи, ще хвалите и критикувате всичко свързано с личното финансово планиране.

Лични финанси за всеки	SmartMoney.bg (Stoyne Vasilev)	ФБ група: https://www.facebook.com/groups/lichnifinansi/	Отворена група за управлението на лични финанси. Във фейсбук страницата ще намерите полезни съвети по различни финансови въпроси, както и ще имате възможността да представите вашите казуси.
Лични финанси - са част от образователната програма	http://zaparite.blogspot.com	ФБ група: https:// www.facebook.com/Лични-финанси-да-станат-част-от-образователната-програма-475881185859294/	Целта е личните финанси да станат част от образователната система, така както е във Великобритания.
Финансова грамотност	„Атлас Финанс“ АД	ФБ група: https:// www.facebook.com/groups/15570559744553636/	Фейсбук страницата има за цел да повиши финансовата грамотност на своите потребители, тъй като финансовата грамотност е ключова компетентност на 21 век. Сегашният свят е много по-различен и по-сложен. Всяка една житейска ситуация, в която попадаме – нова работа, раждане на дете, покупка на автомобил или жилище – изисква от нас да вземаме финансови решения. Едновременно с това финансовите продукти и услуги, сред които трябва да избираме, са все по-многобройни, все по-сложни и по-рискови. За разлика от миналото, отговорността за нашето здраве и старини става и наша грижа, а не единствено на държавата.

Клуб на инвеститора	SmartMoney.bg (Stoynе Vasilev)	ФБ група: https:// www.facebook.com/groups/793138040736422/	Клуб на инвеститора е за всички, които искат да инвестират в активи, които да им носят доходи.
Моят живот, моите финанси	Фондация „Инициатива за финансова грамотност“	ФБ група: https:// www.facebook.com/groups/292786407556072/	Периодично се публикува информация и материали от областта на управление на личните финанси

РЕСУРС: ЕЛЕКТРОННИ МЕДИИ

Наименование	Реализация: Собственик/ организатор/ партньор	Достъп до ресурса	Кратко описание
ТВ Блумбърг	ТВ Блумбърг	http://www.bloombergtv.bg/	Финансови и икономически новини от България и света
ТВ предаване „Потребителска кошница“, БНТ2	БНТ2	http://bnt.bg/predavaniya/potrebitelskata-koshnitsa	Предаването „Потребителската кошница“ учи какви са потребителските ни права както по отношението на стоките – хранителни и промишлени, така и в сферата на услугите – битови, комунални, административни, здравни, образователни, транспортни, за почивка и свободното време, банкови, финансови и други – с други думи, потреблението в най-широкия му аспект. Чест акцент в предаването е тамата „лични финанси“

ОБУЧЕНИЯ/ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОГРАМИ

Наименование	Реализация: Собственик/ организатор/ партньор	Достъп до ресурса	Кратко описание
„Влез в час с данъците“	НАП	https://www.facebook.com/vlezvchas https://www.youtube.com/user/NRChannel/videos	Образователен проект на НАП, който цели да повиши информираността на учениците за данъчната и осигурителната система в България. Използват редица инструменти – обучение в час, видеоклипове в социалните мрежи с участието на популярни за младежката аудитория лица. Планират развитието на интернет платформа за обучение с 20 видеоурока.
Програма за ученици „Небанковият сектор в България“	КФН	www.fsc.bg	Инициативата е традиционна за КФН. Тя се провежда веднъж годишно и се радва на успех и популярност. Реализира се с партньорството на Министерството на образованието и науката и фондация „Атанас Буров“, като е предназначена за ученици и учители от специализирани училища в цялата страна. Разработени са и едnodневни образователни модули по пазари, насочени отново към учащите се.
Обучение на тема „Съвременните тенденции в небанковия финансов сектор в България“	КФН	www.fsc.bg	Традиционно за КФН обучение, което е предназначено за студентите от Стопанска Академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов.

Игра „Улица на парите“	БФБ-София АД	http://www.bse-sofia.bg/?page=News&newsID=66938&lang=bg	С подкрепата на Българската фондова борса, Българската стопанска камара, Българската асоциация на лицензираните инвестиционни посредници, Българската асоциация на управляващите дружества и Фондация „Атанас Буров“ финансовият сайт „DarikFinance.bg“ организира играта „Улица на парите“, която продължава 12 месеца. Участниците в играта разполагат с виртуални пари, които те могат да инвестират на капиталовите пазари на три континента. В края на играта участниците, постигнали най-добри резултати и най-висока доходност от вложенията си, ще получат парични и други награди.
Посещения на ученици и студенти	БФБ-София АД		Редовни лекции, свързани с историята на БФБ-София, принципите на работа, състоянието и тенденциите в развитието на капиталовия пазар в България.
Проект „Забавна финансова грамотност за деца и младежи“	Регионална библиотека „Любен Каравелов“, гр. Русе / Уникредит Булбанк, Нетуъркс-България ООД, фондация „Бистра и Галина“, Община Русе	http://www.libruse.bg/proekt-zabavna-finansova-gramotnost-obuchenie-za-deca-i-mladeji	Целта на проекта е придобиване на основни финансови знания и изграждане на практически умения за използване на мобилни приложения от деца и младежи чрез забавни и атрактивни обучения посредством съвременните информационни и комуникационни технологии. Обучени са 233 деца и младежи, разделени на три целеви групи: деца до 14 години, ученици до 19 години и студенти до 24 години с фокус към тези с нисък социален статус. Обученията за деца до 14

			<p>години включват следните тематични области:</p> <p>„Парите на мама и тати“ – придобиване на навици за отговорно отношение към парите и умения да се харчат разумно; „Времето на парите“ от натурална размяна до БитКойн – поява, история и развитие на парите; „Парите – как да се използват“ – запознаване с четирите основни стълба на финансите – спестяване, харчене, даряване и инвестиране. Интерактивните обучения за младежи и студенти до 24 години са насочени към придобиване на знания за основна финансова грамотност и запознаване с банкови продукти и услуги: разплащателни сметки; влогове; депозити; дебитни карти; кредитни карти; видове кредити с особено внимание за кредитиране на студенти; инвестиционни продукти, как се ползва банкомат; изготвяне на семеен бюджет и защита на потребителите.</p>
Програма „Знания, които променят живота“	Джуниър Ачийвмънт / Метлайф	<p>http://www.jabulgaria.org/article/partners/satrudnichestvo_s_metlife_balgaria</p> <p>Офис на Джуниър Ачийвмънт България и офис на Метлайф</p>	<p>Екипът на Джуниър Ачийвмънт България подготви модул от 4 теми, базирани на учебното съдържание на своите курсове по „Икономика“ (JA Economics) и „Лични финанси“ (JA Personal Finance), които обхващат 4 ключови области на финансовото познание – спестяване, разумно харчене и инвестиране, същност и видове застраховки, съставяне на личен бюджет, финансово целеполагане. Разработеният модул е представен от 8 доброволци от MetLife. По време</p>

			<p>на представянето на всяка от темите в клас, те споделят примери от своя професионален опит на финансови експерти от една от най-големите застрахователни компании в света. Всеки от доброволците посещава училищата, включени в проекта, и презентира тема пред десетокласниците, разговаря с тях за финансовите въпроси, които ги вълнуват и така ги подготвя за разумни финансови решения в бъдеще.</p> <p>В рамките на проекта са предвидени входящ и изходящ тест за учениците, състезание за съставяне на личен бюджет и заключителен Финансов иновационен лагер за най-добре представилите се участници.</p>
Банките в действие	Джуниър Ачийвмънт / Ситибанк		<p>Учебната програма обучава ученици на възраст 16-19 г. на принципите на банковото дело и банковия мениджмънт и ги запознава с предизвикателствата пред една успешно работеща банка в конкурентна среда. Въведена е в България през учебната 2005-2006 г., а от 2008 г. се провежда и онлайн състезание, което ежегодно събира ученици от цялата страна. Програмата предлага богати възможности за опознаване на банковата сфера, нейните елементи, звена и структури, както и начините и методите на нейния мениджмънт. Целите на обучението са: придобиване на знания, свързани с практическите</p>

			<p>аспекти на изучаваната проблематика; придобиване на умения за: 1) оценка на риска и доходността на една банка; 2) ефективен мениджмънт в банковата сфера; 3) анализ на политиката, операциите и процесите в банката и как те влияят върху различните управленски решения.</p> <p>През 2013 г. поддръжката на симулацията е прекратена, тъй като в стратегическите цели залага акцентът върху управлението на личните финанси и управлението на финансите на предприятието.</p>
<p>Финансов лагер за учебни компании</p>	<p>Джуниър Ачийвмънт / Ситибанк</p>		<p>Финансовият лагер за учебни компании се провежда за ученици на възраст 16-19 г., които участват в програма „Учебна компания“ на Джуниър Ачийвмънт. Събитието обединява два модула. Първият е свързан с преподаването по интерактивен метод на основни познания за финансовата грамотност относно управлението на личните и фирмените финанси. Вторият е решаване на казус, който да упражни на практика усвоените нови знания. При решаването на казуса се включват доброволци, които работят с отборите. Учениците представят решенията си пред жури.</p>

<p>Финансов иновационен лагер</p>	<p>Джуниър Ачийвмънт / Ситибанк</p>	<p>www.jabulgaria.org www.jaeurope.org www.jaworldwide.org www.citi.com</p>	<p>Инициативата се финансира от Ситибанк. Ученици на възраст 16-19 г., решават предварителен казус, на база на който се определят финалисти за състезание на живо. По време на състезанието, което е основано на формата на иновационния лагер, младежите решават казус, свързан с разработването на иновативен финансов продукт/услуга или иновация в начина на ползване и предоставяне на вече съществуващите финансови услуги от гледна точка на потребителите. Разпределени в екипи, членовете на които идват от различни училища и различни населени места, младежите имат на разположение компютър с интернет и няколко астрономически часа, за да подготвят решението си. Доброволци от Ситибанк България помагат на участниците с консултации и съвети, като в края на състезанието отборите презентират пред жури своите идеи. В инициативата са взели участие над 400 ученици и над 20 доброволци от банковата сфера; били са предложени 36 идеи за продукти и услуги с финансова насоченост.</p>
-----------------------------------	-------------------------------------	---	---

Програма „Моят живот, моите финанси“	Фондация „Инициатива за финансова грамотност“ / Джунйър Ачийвмънт България/ MoitePari.bg	http://www.financialliteracy.eu/	Програма по лични финанси за ученици в горен гимназиален етап. Предназначена за преподаване в училищата чрез обучени за целта учители. Образователният продукт съдържа Учебник-ръководство за учителя, Работна тетрадка за ученика, 6 видеофилма и презентации. Съдържанието обхваща 6 основни теми.
Финансови работилници „За парите и други важни неща“	Фондация „Инициатива за финансова грамотност“/NN България	http://www.financialliteracy.eu/	Финансовите работилници са иновативна програма по лични финанси за младежи и ученици. Подходът е особено атрактивен, като знанията се усвояват посредством активни занимания – игри, работилници, дискусии. Темите са подбрани така, че да отговорят на житейския етап и интереси на младежите – като се преминава през бюджетиране, управление на рискове, пари на заем, инвестиции , образование, пътуване в чужбина и се стигне до общи теми като парите, любовта и приятелството.
Левчето	Локална секция „Софийски университет“ на АИЕСЕК	http://levcheto.aiesec.bg/ https://www.facebook.com/Levcheto	„Левчето“ е събитие, състоящо се от две основни части. В първата си част то е съвкупност от специално подбрани лекции, които се водят от наши партньори. Във втората си част, участниците могат в реално време да приложат наученото като участват в симулация на фондова борса чрез онлайн приложение, разработено от нас. На симулираната фондова борса те търгуват

			<p>с акции, облигации, валута и други финансови инструменти. „Левчето“ се стреми да повиши финансовата грамотност на младите хора в България, акцентирайки върху тема, притежаваща огромно практическо значение. Проектът има 4 издания, а на 21.11.2015 се проведе петото му издание. Планира се да се реализира два пъти годишно, през май и ноември. По време на петото издание е достигната посещаемост от 200 души. Над 90% от тях сочат в обратните форми за връзка, че събитието „Левчето“ е подобрило финансовата им култура.</p>
Програми за финансова грамотност на Афлатун	Асоциация „Интегра“		Асоциацията прилага програмите на фондация „Афлатун“ основно в Бургаски регион.
Проект „Стимулиране на финансовата грамотност“	Висше училище по застраховане и финанси / Федерация на потребителите	http://finalist-project.eu/ http://elearning.finalist-project.eu/	Обучителните модули и материали са проектирани така, че да посрещнат нуждите от обучение свързани с финансовата и икономическата грамотност на потребителите като цяло. Те набелязват елементи на икономическата грамотност, които са универсални за всички страни и отделните култури. Обучителните модули засягат теми като: как се създава националното богатство; как функционират пазарите и как се определят цените; къде отиват нашите данъци; системата за социално осигуряване; как поведението на гражданите

			<p>влияе на конкурентността на националната икономика. Конкретните модули са: Как функционират пазарите?; Потребителите и банките; Потребителите и държавата; Социално осигуряване – обезпечаване на нашето здраве и пенсия; Money Care – грижете се за своите пари!; Бюджет на домакинството. Общата информация е общо достъпна, като съществува възможност за регистрация за получаване на достъп. Материалите не са предназначени за самоподготовка и обучението се провежда от лектор, който използва посочените материали. Обучени са над 230 души, членове на Федерация на потребителите в България. Проведени са обучения в повече от 10 средни училища за ученици от 9 до 12 клас. Понастоящем продължава провеждането на обучения по заявка в средни училища в страната.</p>
<p>Майсторски клас „Как да използваме финансовите пазари в подкрепа на бизнеса и на себе си“</p>	<p>Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ / Университета в Синсинати, САЩ</p>	<p>http://www.vfu.bg/akademia_znanie_i_inovatsii/predstoiashiti/kak-da-izpolzvame-finansovite-pazari/</p>	<p>В рамките на три дни представители на бизнеса и експерти от САЩ, Германия и България представят теми, свързани с личните финанси и инвестициите, успешното инвестиране във финансови инструменти, кризисния финансов мениджмънт, корпоративните финанси и финансирането на бизнес проекти. Чрез виртуални сесии в майсторския клас се включват финансови експерти от САЩ. В рамките на майсторския клас е организирана кръгла маса „ФИНАНСОВОТО ВКЛЮЧВАНЕ</p>

			<p>НА МЛАДЕЖТА. РОЛЯТА НА УНИВЕРСИТЕТА". Част от инициативите е и участието на Варненския свободен университет като основен партньор на конференцията „Финансовото образование за устойчива икономика“, която се организира от 2014 г. за втора поредна година от три водещи икономически медии – Bulgaria ON AIR, Bloomberg TV и Investor.</p>
<p>Международна Академия „Знание и иновации“</p>	<p>Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ / Международни образователни институции, научноизследователски центрове, различни компании</p>	<p>http://vf.u.bg/akademia_znanie_i_inovatsii/</p>	<p>Създаването на Международната Академия „Знание и иновации“ е вдъхновено от програмата „Хоризонт 2020“ на ЕК за развиване на ключови технологии за икономически подем при използване на ИКТ, което изисква да се създаде човешки капитал с „нови знания и умения за нови работни места“. През 2015 година дейността на Академията е посветена на темата „Финансова грамотност и финансово включване на младежта“. В рамките на Академията се организират учебни модули за студенти от трите образователни степени – бакалавър, магистър и доктор под формата на курсове, семинари, майсторски класове, летни училища и други съвместни инициативи. Образователната дейност в рамките на Академията се свързва с изследователската и проектна дейност, като се създават международни екипи за дефиниране на интердисциплинарни изследователски проблеми и обучаване на студентите</p>

			за решаване на конкретни изследователски задачи и за разработка на предложения за кандидатстване за финансиране от фондовете на ЕС, НАТО, международни фондации и други алтернативни източници.
Ежегодни конкурси за есета на финансови теми	Икономически университет – Варна , клуб „Финанси“	http://finance-club.ue-varna.bg/ https://www.facebook.com/FinanceClubUE	Ежегодно организира конкурси за есета за студенти и ученици на икономически и финансови теми
Академия по лични финанси и инвестиране Други обучения	SmartMoney.bg	http://smartmoney.bg/akademia-po-lichni-finansi-i-investirane/ http://smartmoney.bg	Академията по лични финанси и инвестиране е цялостен редовен курс, организиран 2 пъти в годината, по управление на пари, който обхваща всички важни теми, свързани с личните финанси, инвестирането, застраховането, финансовото планиране и други. SmartMoney.bg организират редовно и онлайн обучения и семинари
“Управление на личните финанси” – серия от семинари-работилници с практическа насоченост	MoitePari.bg	Лично присъствие на цикъла от семинари	MoitePari.bg са подготвили специален цикъл от семинари-работилници за управление на личните финанси, предназначени за служители в големи компании на следните теми: <ul style="list-style-type: none"> • Поставяне на финансови цели, изготвяне на финансов план, баланс и отчет на паричните потоци на домакинството • Пенсионно осигуряване, какво трябва да знаем и предприемем за финансово осигурени старини.

			<ul style="list-style-type: none"> • Кредитни продукти – жилищен кредит, потребителски кредит, кредитни карти – кога са разумни и как да се намери най-подходящия продукт? • Какво трябва да знаем за застраховането: имущество / жилище; кола; застраховка „Живот“, застраховка „Злополука“ • Спестявания и инвестиции - как е разумно да спестяваме и инвестираме. <p>Всеки семинар включва презентация, практически упражнения, въпроси и отговори и въпроси за самостоятелно анализиране и планиране. Всеки участник получава материали с основните термини и упражнения, както и темплейти, калкулатори и други помагала, които да му помагат практически в последващото планиране на личните финанси и вземането на важни решения. Достъпът е свободен за служителите, тъй като семинарът се заплаща от компанията, в която работят.</p>
Инициатива „ПРОзрачно“ за прозрачност в банковото обслужване	ПроКредит Банк (България) ЕАД	http://www.procreditbank.bg/bg/initsiativa-prozrachno/page/785 Клоновете на ПроКредит Банк – брошури, плакати, видеа	ПроКредит Банк подема инициативата „ПРОзрачно“ през 2005 г. и досега провежда активности в тази насока. Основна цел е да разясни на българския потребител, на разбираем и достъпен език, всички детайли, които трябва да има предвид при вземане на финансови решения.

Арт семестър	Финансова група Карол	http://karoll.bg/obrazovanie/korporativen-universitet-karol/art-semest%D0%B0r/	Арт семестър представлява финансово обучение за хора на изкуството, което се провежда периодично последните три седмици на месец май. В програмата му се включват теми, които дават основни понятия и знания за парите, пазарите и инвестициите. За да е по-полезно и ангажиращо, включени са теми, които правят връзката между личните финанси и професионалната реализация, а темите се дискутират в арт шопи с брейнсторминги, някои от които водени от самите участници. Гост лектори, между които галеристи и художници, представят темите за изграждане на личен бранд или как да изберат галерист, как да общуват с медиите, как да маркетират и продават, как да водят личното си счетоводство. Последната седмица е творческа - художниците създават творби, вдъхновени от новите финансови знания. Те се представят в електронен албум и се подреждат в обща изложба, последвана от самостоятелни изложби на участници. Обучението е напълно безплатно, предоставеното изложбено пространство – също, не се удържат комисионни при продажба, авторите получават 100% от исканата цена за творбите си. Броят на участниците е между 20 и 30 човека в обучение.
--------------	--------------------------	---	---

<p>Клуб Инвестиционно банкиране</p>	<p>Финансова група Карол</p>	<p>http://www.karieri.bg/karieren_klub/novini/2215067_investment_banking_club_tursi_nai-dobrite_biznes/</p>	<p>Клуб Инвестиционно банкиране е образователен проект, провеждан в продължение на две години всеки месец като уъркшоп с реални бизнес казуси. Участниците, студенти от различни университети, с различни специалности, са дискутирали реални бизнес казуси на реални клиенти с реални инвестиционни банкери. Обучението дава възможност на студентите с участието си в брейнсторминги да генерират креативни решения, да надграждат академичните знания и да навлизат в различни бизнеси, да научават добри практики, да изграждат предприемаческо мислене, да усвояват техники за водене на преговори и умения за вземане на решения.</p>
<p>Live trading</p>	<p>ИП Карол</p>	<p>http://unwe.biz/brokeri-ot-ip-karol-turguvahana-jivo-sus-studenti-ot-unss/</p>	<p>Live trading е образователна инициатива, насочена към студенти, които желаят да търгуват на международните фондови или валутни пазари. Провежда се в различни университети – УНСС, СУ, ВУЗФ като брокерите на място инсталират платформи за търговия и така на практика показват буквално първите стъпки, които всеки начинаещ трейдър прави. След инсталирането на платформата, всеки от обучаваните под менторството на брокер на място открива свой акаунт и започва да търгува. Така първите сделки се случват в рамките на обучението и обучаваните имат възможност да получат</p>

			<p>обратна връзка, консултация и да бъдат насочени как да разучават и работят с платформата. Така освен стандартните знания за особеностите на валутния пазар, международните капиталови пазари, специфичната терминология, стратегиите за начинаещи инвеститори, базови понятия от различни видове анализ и типовете поръчки, участниците на място виждат и тълкуват различни фигури от техническия анализ и правят първите си стъпки в търговията под менторството на професионални брокери на живо.</p>
Обучение „Как да управлявам спестяванията си“ и „Успешно лично финансово планиране“	ЕЛАНА Финансов Холдинг / Национално сдружение „Младежки глас“	www.elana.net	<p>Курсове за получаване на базисни познания в нуждата от финансово планиране, логиката на инвестиране и как да се подхожда към управлението на спестявания, за да работят парите за спестителя.</p>
Лекции „Какво представляват финансовите пазари“	ЕЛАНА Финансов Холдинг	www.elana.net	<p>Партньорства чрез лекции и семинари, които представят финансовите пазари и дават база за инвестиционна грамотност - с УНСС, Стопански факултет в СУ „Св. Кл. Охридски“, ВУЗФ, Американски университет в България, Стопанска академия „Д. А. Ценов“; Партньорство с фондация „Александър“ за участие в техни семинари за инвестиционна грамотност – предназначени за студенти.</p>

Академия „Семейни финанси“	Провидент Файненшъл България / Фондация „Инициатива за финансова грамотност“	www.semeinifinansi.bg https://www.facebook.com/semeinifinansi?ref=aymt_homepage_panel	Академия „Семейни финанси“ предлага безплатни семинари из цялата страна. Целта ѝ е да повиши финансовите компетенции на участниците, като предоставя редица практически съвети.
„Не на дълговете, Да на парите“	Easy Credit / Фондация „Инициатива за финансова грамотност“	http://social.easycredit.bg/finansovo_obuchenie	Представява програма за повишаване компетентността в областта на лични финанси, посредством реализирането на безплатни еднодневни семинари в цялата страна. Програмата стартира през 2014 г. Записването за участие става чрез безплатен телефон.
Финансова грамотност за деца	Leadersplay	http://www.leadersplay.com/cources/5.html	Обучение по финансова грамотност за деца 1-7 клас. Обучението е базирано на игрови методи. Платено.
Финанси 404	Leadersplay	http://www.finance404.com/	Финанси 404 е образователна инициатива, която събира в класната стая учениците с изявени професионалисти, натрупали опит в реалния свят. Екипът на Финанси 404 улеснява връзката между училища и доброволци-финансисти, които имат желание да се срещнат с децата и да споделят своя опит.

ОБРАЗОВАТЕЛНИ/ИНФОРМАЦИОННИ МАТЕРИАЛИ

Наименование	Реализация: Собственик/ организатор/ партньор	Достъп до ресурса	Кратко описание
ПРОГРАМНИ ДОКУМЕНТИ			
<p>Програма за защита на потребителите на небанкови финансови услуги и повишаване на финансовата грамотност 2012-2015 г.</p>	<p>Комисия за финансов надзор (КФН)</p>	<p>http://www.fsc.bg/bg/zapotrebiteleya/programa-za-zashchita-na-potrebiteleya-na-nebankovi-finansovi-uslugi-i-povishavane-na-finansova-gramotnost/</p>	<p>Приетата през март 2012 г. Програма е стратегически документ, който представя целенасочената и консистентна политика на КФН по защита на потребителите на небанкови финансови услуги. Записани са основните цели на Програмата и специфични цели с предвидените конкретни мерки и действия за защита на потребителите и за повишаване нивото на финансовата грамотност, което е съществено условие за повишаване нивото на ефективна защита на потребителя. При разработването на инструментариума са взети под внимание нуждите и обичайните нагласи на основните целеви групи – тази на хората, ползващи небанкови финансови продукти и младите хора. Предвидените мерки и действия имат за цел да обезпечат висока потребителска информираност чрез:</p> <ul style="list-style-type: none"> - осигуряване на удобен и атрактивен достъп до съществена и достъпна като език информация, - стимулиране на интерес към финансовата сфера и ангажираност към собственото финансово бъдеще. Програмата

			<p>предвижда разнообразни инициативи, организиране на нарочни събития, образователни програми на специфични целеви групи, информационни материали, създаване на интернет страница за финансово обучение на потребителите на небанкови финансови услуги.</p>
ИНФОРМАЦИОННИ МАТЕРИАЛИ/ОБРАЗОВАТЕЛНИ МАТЕРИАЛИ			
<p>Проучване на задлъжнялостта на фирмите и физическите лица в България</p>	<p>Асоциация на колекторските агенции в България (АКАБГ)/ Ипсос</p>	<p>http://acabg.bg/bg/studies-in-debt-collection</p>	<p>Проучването включва информация за нивата и тенденциите при необслужваните вземания в България. Заедно с тази информация, чрез медиите се споделят и различни съвети към домакинствата как по-добре да управляват личните си финанси и да ограничат задлъжнялостта си. Инициативата е насочена най-вече към потребители и граждани с просрочени вземания, медии и институции. Чрез проучването се цели да бъде показана важността на проблема със свръхзадлъжнялостта при гражданите и фирмите и да се фокусира вниманието върху негативните последици от натрупването на дългове, както и да бъдат предложени мерки за ограничаването на задлъжнялостта.</p>

<p>Финансовата грамотност - Умението на 21</p>	<p>SmartMoney.bg</p>	<p>http://smartmoney.bg/bezplatna-elektronna-kniga-za-finansova-gramotnost/</p>	<p>Безплатна електронна книга, която е достъпна след регистрация за Бюлетина на SmartMoney.bg. Книгата съдържа много практични съвети като стъпка по стъпка ще спомогне за повишаване на финансовата грамотност. В книгата е включен тест за определяне на индивидуалната финансова грамотност, финансова математика и основни формули, реални истории, които показват важноста на човешките чувства и емоции и част за спестяването и инвестирането.</p>
<p>Детска книга „Къде растат парите?“</p>	<p>NN България</p>	<p>офиси на NN България в цялата страна</p>	<p>Книгата е на чешката авторка Дениса Прошкова и е издадена на български в края на 2014 г. Посветена е на финансовото образование и възпитание на децата в предучилищна възраст и началните класове. Книжката въвежда малките читатели в света на финансите чрез случки от живота на второкласника Адам и по-малката му сестра Аделка, както и чрез приказки за семействата на домашни и горски животни. Чрез любовта на Плъханкови и Мишанкови към домашните коледни сладкиши авторката пояснява на достъпен език неясни дори за много възрастни финансови термини. След като децата, с помощта на родителите си, се запознаят с тази книжка, те би трябвало да намерят връзката между ходенето на работа и получаването на пари, както и да разберат значението на основни финансови термини. Също така ще научат защо</p>

			<p>не трябва да се завижда на по-богатите и че най-важните неща в живота: здраве, умни деца, любов и приятели, не могат да се купят дори и с много пари. В книжката децата могат да оцветяват илюстрации, които правят забавна срещата с финансовите термини и със сигурност ще им помогнат още по-добре да овладеят основните умения за боравене с парите. През 2015/ 2016 учебна година книжката ще бъде представена в училища в страната чрез пилотен проект на NN България и фондация „Заедно в час“. В 30 училища в страната учителите, участващи в програмите на фондацията, ще използват книжката като помагало за провеждане на свои занимания.</p>
Образователна книжка „Добре дошли на финансовите пазари“	ЕЛАНА Финансов Холдинг	Книгата се предоставя безплатно на училища, университети, институции, по време на събития	Образователно издание за това какво представляват финансовите пазари и как може да се ползват те от различни профили и гледни точки. Включва какво представляват борсите и свързаните с тях термини; как присъстват суровини като петрол и злато на финансовите пазари; какво представляват валутните пазари.
Брошура „Как да проверим парите си“	Българска народна банка	http://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_download/po_im_check_money_bg.pdf	Брошурата представя българските банкноти в обръщение и запознава как да проверим дали са истински или неистински. Съдържа и най-често задаваните въпроси свързани с истинността на банкнотите.

<p>Брошура „Въпроси и отговори за гарантирането на влоговете“</p>	<p>Фонд за гарантиране на влоговете в банките</p>	<p>www.dif.bg/depositors/brochures</p>	<p>Брошурата описва на популярен език системата за гарантиране на влоговете в България, като отразява новите моменти, произтичащи от Закона за гарантиране на влоговете в банките, в сила от 14.08.2015 г.</p>
<p>Брошура за потребителя за Закона за потребителския кредит</p>	<p>АББ</p>	<p>http://abanksb.bg/%D0%B8%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F-%D0%B7%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%B1%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%B%D1%8F/%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%83%D1%80%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%B1%D0%BD%D0%B1-%D0%BC%D0%B8%D0%B5%D1%82-%D0%BA%D0%B7%D0%BF-%D0%B8-%D0%B0%D0%B1%D0%B1-%D0%BF%D0%BE-%D0%B7%D0%BF%D0%BA/</p>	

„Застрахователната култура в България“, книга, издание 2009 г.	Доц. д-р Диана Иванова	библиотеки	Анализ на нивото на застрахователната култура в България, разглеждана и като компонент на икономическата култура.
Консултантска помощ за издателства – за издаване на образователни книги, свързани с финансовите пазари	ЕЛАНА Финансов Холдинг	www.elana.net	<p>Безплатна консултантска помощ за издателства по отношение на подбор на заглавие и редакция на образователни книги, свързани с финансовите пазари.</p> <p>През април 2015 г. излезе първото пълно издание за валутна търговия: “Как да започнем да търгуваме на валутните пазари” на Майкъл Дудейн Арчър, издадена от издателство Сиела.</p> <p>През ноември 2015 г. предстои издаването на „Как се случва успехът на борсата“ на Сюзън Леверман, от издателство Естрада.</p>

ИНФОРМАЦИОННО-ОБРАЗОВАТЕЛНИ РАЗДЕЛИ В ИНТЕРНЕТ САЙТОВЕ НА ДЪРЖАВНИ ИНСТИТУЦИИ И БРАНШОВИ АСОЦИАЦИИ

Наименование	Реализация: Собственик/ организатор/ партньор	Достъп до ресурса	Кратко описание
ДЪРЖАВНИ ИНСТИТУЦИИ			
Раздел „За потребителя“	Комисия за финансов надзор (КФН)	http://www.fsc.bg /	Полезна информация за потребителите на небанкови финансови услуги
Раздел „За вложителите“	Фонд за гарантиране на влоговете в банките (ФГВБ)	http://dif.bg/depositors/	Полезна информация за вложителите в банките
БИЗНЕС АСОЦИАЦИИ			
Раздел „Информация за потребителя“	Асоциация на банките в България (АББ)	http:// abanksb.bg /% D0% B7%D0 %B0-%D0 %BD% D0%B0 %D1%81/	Полезна информация за вложителите в банките
Раздел „Често задавани въпроси“	Асоциация на колекторските агенции в България (АКАБГ)	http://acabg.bg/debt-advice	Полезна информация относно задължняост и свръхзадължняост
Раздел „В помощ на осигурените“	Българска асоциация на дружествата за допълнително пенсионно осигуряване (БАДДПО)	http://www.assoc.pension.bg/display.php?page=faq	Полезна информация за осигурените лица